

Politie en parlementaire controle in België en Nederland

De stille kracht van de parlementaire democratie

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2018-3, nr. 48
p. 103-132
© Gompel&Svacina
ISBN 978-94-6371-033-6

Paul Ponsaers¹ en Elke Devroe²

Deze bijdrage gaat essentieel over controle op politie. Er zijn evenwel tal van “checks and balances” die een politiebesteding in evenwicht dienen te houden. Hier gaat het over de parlementaire controle op het politiebesteding, waarbij de verschillen tussen België en Nederland tegen het licht worden gehouden. In essentie is de parlementaire controle voorzien om de politieke verantwoordelijkheid van de regering te kunnen realiseren. In principe gaat het om een hoeksteen van de parlementaire democratie (Broeksteeg, 2004). Door de regering (uitvoerende macht) ter verantwoording te roepen wordt de overheid gecontroleerd door het Parlement (wetgevende macht).

Velen zullen zeggen dat het Parlement haar rol als exclusieve wetgever in grote mate heeft verloren ten voordele van de regering en in feite is verworden tot een soort van applausmachine van de regerende meerderheid. Op zich is dat uiteraard geen argument. Het is veeleer een statement dat ertoe vaststelt dat de “primus inter pares” van de machten de handdoek in de ring heeft gegooid ten voordele van diegenen die volksvertegenwoordigers horen te controleren. Indien deze machtsverhoudingen niet langer gerespecteerd worden, is er immers grondig wat fout met onze parlementaire democratie. Zeker daar waar het gaat om het functioneren van de politie, de bekleders van de staatsmacht bij uitstek. De politie behoort tot de uitvoerende macht en moet in die zin gezagsgetrouw zijn aan haar bevoegde ministers, maar het behoort aan het Parlement om die ministeriële verantwoordelijkheid te toetsen en te controleren. In deze bijdrage gaan we na in welke mate er op dit vlak verschillen zijn tussen België en Nederland.

In een eerste gedeelte wordt toegelicht hoe parlementair onderzoek in beide landen is georganiseerd. Het verschil tussen de parlementaire onderzoekscommissie in België en de enquête commissie in Nederland wordt duidelijk. Tevens wordt een chronologisch overzicht verschaft van alle bestaande commissies van afgelopen jaren, die in beide landen werden gehouden. Een tweede deel van deze bijdrage spitst zich toe op de controle op politie en Justitie aan de hand van een reconstructie van de parlementaire werkzaamheden in parlementaire onderzoekscommissies. De resultaten in wetgeving en beleid van deze werkzaamheden komen aan bod, waarbij

¹ Prof. emeritus UGent, Faculteit Rechtsgeleerdheid & Criminologie, Vakgroep Strafrecht, Criminologie en Sociaal Recht.

² Doctor in de Criminologie. Hoofdredacteur Cahiers Politiestudies.

een antwoord wordt gegeven op de vraag “wat was nu het directe gevolg van de parlementaire controle op de werking van politie?” in beide landen.

1. Parlementair onderzoek in België en Nederland

In deze paragraaf komen structurele en organisatorische elementen van het parlementair onderzoek in beide landen aan bod.

1.1 Parlementaire onderzoekscommissie in België

1.1.1 Organisatie en structuur

België is een federaal land en heeft dan ook Parlementen op verschillende bestuursniveaus (federaal en regionaal). Aangezien ‘politie’ nog steeds een federale bevoegdheid is, beperkt deze bijdrage zich tot het federaal niveau. Het Belgisch federaal Parlement bestaat uit twee kamers, de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat, die onafhankelijk van elkaar functioneren. Tot 2014 werden voor beide kamers de leden rechtstreeks verkozen door de bevolking. Dit wijzigde relatief recent, met name in 2014, ter gelegenheid van de zogenaamde 6de Staatshervorming (Ponsaers, 2016). Vandaag worden enkel nog de 150 leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers rechtstreeks verkozen voor een termijn van 5 jaar³. Bij deze verkiezingen geldt er een stemplicht voor alle Belgen van 18 jaar of ouder die hun burgerlijke en politieke rechten genieten. In 2014 werd rechtstreekse verkiezing van de leden van de Senaat afgeschaft.⁴

De federale Kamer beschikt over het “recht van onderzoek” op basis van artikel 56 van de Grondwet door middel van parlementaire onderzoekscommissies. Dit recht bestaat al sinds de Belgische onafhankelijkheid in 1830, en wordt geregeld door een wet van 3 mei 1880⁵, welke werd gewijzigd door de wet van 30 juni 1996. Op deze wijze controleert de Kamer de regering en het beleid van de vorige regeringen. Bovendien levert een dergelijk onderzoek veel informatie op, die aanleiding kan geven tot het verbeteren van de bestaande wetgeving. Zo’n commissie komt er op voorstel van één of meer parlementsleden. Daarin beschrijven ze de opdracht zo nauwkeurig mogelijk, en dat voorstel wordt op dezelfde wijze behandeld als een wetsvoorstel: behandeling in commissie, mogelijkheid tot amendering, onderzoek en goedkeuring bij gewone meerderheid in plenaire vergadering. De facto betekent dat dat er dus geen parlementaire onderzoekscommissie komt tegen de wil van de (regerings)meerderheid in. Parlementaire onderzoekscommissies worden in België beschouwd als het essentiële controleorgaan van het Parlement.

In sommige gevallen is de maatschappelijke druk zo groot dat politici geen andere keuze zien dan een dergelijke commissie op te richten. Steeds wordt in de schoot van de Kamer fel gediscussieerd over de opdracht van een parlementaire onderzoekscommissie. Wat mag ze precies onderzoeken, en wat niet? Meestal laat men zich daarbij leiden door de vraag of er al dan niet gelijktijdig ook gerechtelijke onderzoeken lopen en beide

³ Voorheen gold de verkiezing voor 4 jaar.

⁴ Het aantal senatoren werd fors teruggebracht en enkel nog voorbehouden voor deelstaatsenatoren (50) en gecoöpteerde senatoren (10).

⁵ Vóór de wet van 3 mei 1880 diende telkens een specifieke wet aangenomen te worden om een parlementaire onderzoekscommissie op te richten.

onderzoeken elkaar niet in de weg lopen. Verdere vragen zijn: Wat zijn de specifieke onderzoeksopdrachten? Meestal wordt de vraag naar de politieke verantwoordelijkheid ook uitdrukkelijk gesteld. Welke ministers komen in beeld? Ook de timing (de duur, die in de tijd bepaald wordt) en de samenstelling van de onderzoekscommissie zijn onderwerp van onderhandelingen.

Belangrijk is in dit kader het feit dat niet zelden leden van de oppositie deel uitmaken van de commissie. Men wil immers vermijden dat de oppositieleiden de commissie voortdurend contesteren, zodat een serene werking niet langer mogelijk is en de politiek een slechte beurt maakt bij de bevolking. In bepaalde gevallen worden zelfs vicevoorzitters aangeduid afkomstig uit de oppositie, hoewel in praktijk het voorzitterschap meestal toevallig aan een lid van de meerderheid, doch ook hiervan wordt afgeweken. De leden van de onderzoekscommissie worden gekozen door en uit de plenaire vergadering, waarbij geen minimum- noch maximaantal wordt bepaald. Dat gebeurt volgens de regel van de evenredige vertegenwoordiging, in verhouding tot de sterkte van elke politieke “fractie”.⁶ In België is een evenwaardige verdeling van mandaten over de verschillende politieke fracties immers belangrijk; het politieke evenwicht wordt steeds nagestreefd. De commissie wijst in haar schoot een voorzitter en een bureau aan.

De parlementaire onderzoekscommissie beschikt over dezelfde bevoegdheden als een onderzoeksrechter in een gerechtelijk onderzoek (Devroe et al, 2017).⁷ Dat betekent dat een parlementaire onderzoekscommissie onder meer getuigen kan oproepen en deze onder ede kan verhoren, getuigen met elkaar confronteren, documenten opvragen en in beslag laten nemen, huiszoekingen laten uitvoeren, plaatsbezoeken organiseren, enz. Voor de uitvoering van sommige onderzoeksdaeden zal de commissie een verzoek richten tot de eerste voorzitter van het Hof van Beroep, die vervolgens de bevoegde magistraten aanwijst. De aangestelde magistraten staan vanaf dan onder de leiding van de voorzitter van de onderzoekscommissie.

De commissies kunnen ook een beroep doen op de vaste comités P en I, de controlegeorganen die rechtstreeks afhangen van het Parlement en toezicht uitoefenen op de politie- en inlichtingendiensten.⁸ Commissies laten zich ook vaak bijstaan door “experts”, dat zijn veelal academici met een zekere reputatie en ervaring in onderzoek en beleid, of soms ook ervaren magistraten. De vergaderingen van de commissie zijn in principe openbaar, tenzij ze anders beslist. Commissieleden zijn tot geheimhouding

⁶ Volgende partijen tellen vandaag niet genoeg leden om als “fractie” erkend te zijn: Vlaams Belang, FDF, PTB-GOI, Parti Populaire, Vuye & Wouters (scheurlijst van N-VA).

⁷ De voornaamste onderzoekverrichtingen waarvoor een Belgische onderzoeksrechter bevoegd is zijn: aanhouding van een verdachte; ondervraging van de in verdenkingstelling (eventueel na dagvaarding); verhoor van getuigen (eventueel na dagvaarding; eventueel met anonimiteit); huiszoeking en inbeslagname; deskundigenonderzoek; opsporing van telecommunicatie; onderzoek aan het lichaam (≠ fouilleren); af luisteren van telecommunicatie (telefoon tap of internet tap); DNA-onderzoek; in observatiestelling en plaats bezoek.

⁸ Zo bevindt het Comité P (of het *Vast Comité van Toezicht op de Politiediensten*) en haar enquête dienst zich onder het rechtstreeks toezicht van het Parlement. Dit comité controleert politie en ook de bijzondere opsporings- en inspectiediensten, ook inzake opsporingstaken, op klacht of eigen initiatief. De enquête dienst bestaat uit politiepersoneel uit de korpsen dat naar deze dienst werd overgeheveld en dus centraal door Comité P wordt betaald en niet langer door het (voormalige) korps. De enquêteurs opereren onder leiding van raadsheren, meestal magistraten, maar het kunnen ook mensen van andere herkomst zijn (5 personen in totaal), die op hun beurt ressorteren onder een voorzitter die magistraat moet zijn. De raadsleden beschikken van rechtswege over politiebevoegdheid. Deze laatste relatie is echter niet hiërarchisch: het College van raadsheren beslist steeds collegiaal. Het Comité P wordt gecontroleerd door een parlementaire opvolgingscommissie.

verplicht met betrekking tot de informatie verkregen naar aanleiding van niet-openbare vergaderingen. De bevindingen worden door de rapporteur(s) neergeschreven in een openbaar verslag, dat ter bespreking aan de plenaire vergadering van de Kamer wordt voorgelegd. Die spreekt zich uit over de conclusies en aanbevelingen, en eventueel ook over de politieke verantwoordelijkheden. In de meeste gevallen is het de bedoeling om het beleid en de structuren in de toekomst te verbeteren.⁹ In de eerste helft van de 20ste eeuw werden er slechts zelden onderzoekscommissies opgericht. Het instrument werd vaker gebruikt vanaf 1980, met de oprichting van een aantal onderzoekscommissies naar aanleiding van schokkende gebeurtenissen.

1.1.2 Historisch overzicht parlementaire onderzoekscommissies

In Tabel 1 (zie bijlage) overlopen we de parlementaire onderzoekscommissies die sinds de Belgische Onafhankelijkheid in 1830 tot op vandaag werden ingericht in de schoot van de Kamer en Senaat (supra). In deze tabel werden tevens de parlementaire onderzoekscommissies die in *regionale* parlementen werden gehouden opgenomen. Ook de gemeenschaps- en gewestparlementen kunnen immers parlementaire onderzoekscommissies oprichten, met dezelfde bevoegdheden. Deze werden in dit overzicht mee genomen om aan te tonen hoeveel parlementaire onderzoekscommissies er in België – en dit in tegenstelling tot in Nederland – werden georganiseerd.

Uit Tabel 1 blijkt dat – in de schoot van het federaal Parlement – een aantal commissies werkzaam waren die betrekking hadden op de werking van de politiediensten. In de Kamer waren het er zes, met name: 1. de Heizelcommissie (1985); 2. de Bendecommissie I (1988); 3. de commissie Mensenhandel (1992); 4. de Bendecommissie II (1995); 5. de commissie Dutroux (1996); en 6. de commissie Aanslagen (2016). In de Senaat waren het er twee, met name: 1. de commissie Private Milities (1980); en 2. de commissie Georganiseerde Criminaliteit (1996). In totaal gaat het dus om acht parlementaire onderzoekscommissies die betrekking hadden op de werking van de politie. In geen van de commissies opgericht in de schoot van de gemeenschaps- en gewestparlementen werd de werking van de politie aangesneden. Dit is logisch aangezien deze materie niet behoort tot hun bevoegdheidsdomein (Devroe, 2016).

1.2 Parlementaire enquête in Nederland

1.2.1 Organisatie en structuur

In Nederland zijn parlementaire onderzoekscommissies niet hetzelfde als hetgeen er in België onder wordt begrepen. Een Nederlandse parlementaire onderzoekscommissie kent geen bijzondere bevoegdheden zoals in België wel het geval is. In Nederland wordt de term “parlementaire enquêtecommissie” gebruikt. Een parlementaire enquête is in Nederland een middel dat de Eerste en Tweede Kamer kunnen instellen om informatie over een bepaald onderwerp te verkrijgen. Het parlementaire recht om een enquêteonderzoek te houden is sinds 1848 vastgelegd in de Nederlandse Grondwet en sinds 1850 verder uitgewerkt in de Wet op de Parlementaire Enquête. De eerste

⁹ “Bijzondere commissies” worden ook wel eens opgericht. Dergelijke “bijzondere commissies” behandelen grote en delicate opdrachten, maar beschikken over minder bevoegdheden dan een onderzoekscommissie, waardoor ze ook sneller opgericht kunnen worden. Ze kunnen in de loop van hun werkzaamheden nog omgevormd worden tot een onderzoekscommissie.

parlementaire enquêtes vonden plaats in de negentiende eeuw en dienden voornamelijk om de kennis van parlementsleden over een bepaald onderwerp te vergroten. Sinds 1983 dient een parlementaire enquête vooral om de waarheid boven tafel te krijgen over bepaalde gebeurtenissen, zodat duidelijk wordt wat er is gebeurd en wie politiek verantwoordelijk kan worden gehouden. Sindsdien heeft de Tweede Kamer al diverse malen een parlementaire enquête gehouden. De wet op de parlementaire enquête werd in 2008 volledig herzien.

De Kamer kan steeds besluiten een enquêteonderzoek te houden; hiervoor is een meerderheidsbesluit nodig. Een enquêtecommissie, bestaande uit Kamerleden, voert dit onderzoek vervolgens uit. De Kamer bepaalt de onderzoeksoopdracht. Elke burger in Nederland is op basis van de wet verplicht om medewerking te verlenen aan een parlementaire enquête. Enquêtecommissies kunnen getuigen oproepen en onder ede verhoren. Weigerachtige getuigen kunnen door de rechter worden gedwongen medewerking te verlenen, bijvoorbeeld met een dwangsom of medebrenging door de politie. Meened en blijvende weigerachtigheid zijn strafbaar.¹⁰ Op dit vlak verschillen de bevoegdheden van de parlementaire enquêtecommissies in Nederland van deze van België. In België wordt, zoals reeds gemeld, de bevoegdheid van de commissie gelijkgesteld met deze van de onderzoeksrechter¹¹; in Nederland is dat niet het geval, wellicht omdat een rechter-commissaris er een veel beperkter functie heeft (Devroe, et al, 2017).

De Eerste Kamer heeft sinds 1887 het recht van enquête, maar heeft hiervan nog nooit gebruikgemaakt.¹² De Eerste en Tweede Kamer beschikken ook over het recht van parlementair **onderzoek**, hetgeen te onderscheiden valt van een Parlementaire enquête. Inzake Parlementair onderzoek is echter niets door de Nederlandse wet geregeld. Dat kan tot problemen leiden bij het verkrijgen van vertrouwelijke informatie en de archivering ervan door de onderzoekscommissie. Getuigen hebben bij een parlementair onderzoek juridisch een veel vrijblijvender positie dan bij een enquête. Parlementaire onderzoeken worden dan ook beschouwd als een “lichtere” vorm van onderzoek dan

¹⁰ In juli 2013 nam de Tweede Kamer een motie aan van Gert-Jan Segers (CU) voor een onderzoek naar hoorzittingen naar Brits model waarbij mensen makkelijker onder ede kunnen worden gehoord, zonder de tijdrovendheid van een parlementaire enquête en tevens zonder de vrijblijvendheid van de traditionele hoorzittingen. De Kamer heeft op 3 december 2013 besloten daartoe een tijdelijke commissie evaluatie Wet op de Parlementaire Enquête in te stellen. De commissie is op 1 april 2014 ingesteld. In haar constituerende vergadering op 10 april 2014 heeft de commissie Ronald van Raak (SP) gekozen als voorzitter. Begin 2016 rapporteerde de Tijdelijke commissie evaluatie Wet op de parlementaire enquête over haar verkenning van de mogelijkheden en randvoorwaarden van het horen onder ede buiten de parlementaire enquête: de zogenoemde parlementaire ondervraging, ook wel aangeduid als mini-enquête. De opzet is om door een ondervragingscommissie, die de formele status heeft van enquêtecommissie in de zin van de Wet op de parlementaire enquête 2008, in korte tijd mondelinge informatie te verzamelen door middel van het onder ede horen van personen, op wie de plicht tot medewerking rust. Op 10 april 2016 bleek een Kamermeerderheid een parlementaire mini-enquête te willen instellen naar belastingconstructies die via Nederland lopen. Dit naar aanleiding van de publicaties over de Panama Papers: de Parlementaire ondervragingscommissie Fiscale constructies.

¹¹ De voornaamste onderzoekverrichtingen waarvoor een Belgische onderzoeksrechter bevoegd is zijn: aanhouding van een verdachte; ondervraging van de in verdenkingstelling (eventueel na dagvaarding); verhoor van getuigen (eventueel na dagvaarding; eventueel met anonimiteit); huiszoeking en inbeslagname; deskundigenonderzoek; opsporing van telecommunicatie; onderzoek aan het lichaam (≠ fouilleren); af luisteren van telecommunicatie (telefoontap of internettap); DNA-onderzoek; in observatiestelling en plaats bezoek.

¹² Wel dienden op 18 mei 1981 Eerste Kamerleden een voorstel in tot het instellen van een parlementaire enquête naar zogenoemde opwerkingscontracten. Het voorstel werd op 2 juni 1981 verworpen.

een enquête. De staatsrechtelijke bedoeling van een onderzoek is de waarheid boven tafel krijgen. Nadat een enquêtecommissie onderzoek heeft gedaan en betrokkenen bij het voorwerp van onderzoek heeft gehoord, stelt de commissie in de regel een rapport met bevindingen op. De Kamer debatteert vervolgens eerst met de commissie en later met het kabinet over de conclusies die hieruit kunnen worden getrokken. De ingestelde commissie krijgt wel een onderzoeksopdracht mee, maar geen enquêtebevoegdheden.

1.2.2 Historisch overzicht parlementaire onderzoekscommissies

In Tabel 2 (zie bijlage) overlopen we de parlementaire onderzoekenquêtes en -commissies die in Nederland tot op vandaag werden ingericht.

Hieruit blijkt dat in de schoot van de Tweede Kamer slechts één enquête werd gevoerd die verband hield met het functioneren van de politie, met name inzake de IRT-affaire. Drie jaar later werd in de Tweede Kamer de commissie Kalsbeek gevraagd na te gaan in welke mate de aanbevelingen van de parlementaire enquête werden omgezet in beleid. Het gaat dus om twee onderling verbonden parlementaire initiatieven die betrekking hadden op de werking van de politie.

Het is niettemin opvallend dat zowel in België als in Nederland de laatste decennia meer onderzoeken plaatsvonden dan in de 19de en begin 20ste eeuw. Zonder hieromtrent een definitieve uitspraak te willen doen houdt dit wellicht verband met het feit dat de (politieke) beleidsvoering van beide landen alsmaar complexer is geworden en daarom de nood aan transparantie groter is geworden. Ook lijkt het ons een gevolg van groeiende politieke argwaan ten aanzien van politieke tegenstanders.

2. Parlementaire onderzoek naar politie

2.1 Parlementaire onderzoekscommissies in België

Uit Tabel 1 (zie bijlage) worden de acht parlementaire onderzoekscommissies in het vet in detail geanalyseerd met als doel de parlementaire onderzoekscommissie als evaluatie instrument voor de politiestructuur en werking van naderbij te bestuderen.

2.1.1 Senaatscommissie Private Milities (1980)

Voluit gaat het om de “*Parlementaire onderzoekscommissie voor de studie van de problemen van de ordehandhaving in het algemeen en meer in het bijzonder betreffende de naleving en de toepassing van de wet van 29 juli 1934 waarbij de private milities verboden worden en waarbij de wet van 3 januari 1933 op de vervaardiging van, de handel in, en het dragen van wapens en op de handel in munitie aangevuld wordt*”. Deze commissie werd voorgezeten door de Nederlandstalige socialist **Jos Wijninckx**. De commissie was werkzaam van 19 juni 1980 tot 10 juli 1981.

Deze commissie kwam tot stand na het ontstaan van extreemrechtse milities zoals de *Vlaamse Militanten Orde* (VMO) en het *Franstalige Front de la Jeunesse* (FJ) die – eind jaren 1970 – meer en meer in de openbaarheid traden (Ponsaers, 2017). De commissie wilde nagaan waarom er zo weinig gebruik werd gemaakt van de wet die voorzag in het verbod op het bestaan van dergelijke private milities. De commissie stelde zich ook

vragen die verband hielden met het vermeend machtsmisbruik, de belangenverstrengeling en criminele en staatsondermijnende praktijken bij de toenmalige rijkswacht, die voortvloeiden uit geruchten over banden tussen extreemrechtse milities en de rijkswacht. In deze zin heeft deze commissie voor het eerst van naderbij onderdelen van het Belgisch politiebestedel bestudeerd.

Het resultaat van deze commissie bleef beperkt tot een weinig zeggend en rommelig rapport dat afgesloten werd op 24 juni 1981. De werkzaamheden van de commissie waren eerder amateuristisch en lokten geen publiek debat ten gronde uit, laat staan dat het onderzoek aanleiding zou hebben gegeven tot beleidsingrepen. Kortom, de commissie “Private Milities” boekte weinig tot geen concrete resultaten. Overigens werd het tijdens de werkzaamheden van deze commissie pijnlijk duidelijk dat in de schoot van het Parlement weinig kennis aanwezig was in parlementaire middens omtrent het politiewezen (Capelle, 1982).

Niettemin heeft deze commissie invloed gehad op de latere politiehervorming en het debat inzake openbare orde. Het is immers onmiskenbaar dat sinds deze commissie de interesse voor en kennis in het politiebestedel exponentieel is toegenomen bij de parlementairen. Tevens stond de commissie haar grondige aanpak tijdens haar werkzaamheden, met inzet van alle voorrechten en middelen die een parlementaire onderzoekscommissie toekomen, model voor de werkwijze van latere onderzoekscommissies.

2.1.2 Kamercommissie Heizeldrama (1985)

Op 29 mei 1985 deed zich in het Heizelstadion in Brussel één van de grootste rampen in de voetbalgeschiedenis voor. Voor de finale van de Europacup braken rellen uit, toen Liverpoolsupporters het neutrale vak met fans bestormden dat met supporters van Juventus was gevuld. Daarbij kwamen 39 mensen om het leven en raakten er ongeveer 400 gewond. Een *“parlementaire onderzoekscommissie naar de oorzaken, de omstandigheden en de lessen die moeten worden getrokken uit de tragische gebeurtenissen die zich op woensdag 29 mei 1985 tijdens de voetbalwedstrijd Liverpool-Juventus Turijn hebben voorgedaan”* werd ingesteld en vergaderde onder het voorzitterschap van de Franstalige socialist **Robert Collignon**. Heel snel na de installatie kwam de commissie met haar bevindingen, op 9 juli 1985.

In het rapport werd toenmalig minister van Binnenlandse Zaken, Charles-Ferdinand Nothomb (Franstalig Christendemocraat), met de vinger gewezen. Nothomb weigerde evenwel af te treden, waarop vicepremier en minister van Justitie, Jean Gol (Franstalig liberaal), dan maar zijn ontslag aanbood. De Koning weigerde het ontslag van de regering, waarop de Franstalige liberalen op hun stappen terugkeerden (Parlementair onderzoek, 1985). Uiteindelijk leidde de kwestie wel tot vervroegde verkiezingen in oktober 1985.

In dit rapport ontbrak echter een heldere diagnose van het “waarom” van het gebrekkig functioneren van politie (Ponsaers & De Kimpe, 2002). De reden voor het gebrekkig overheidsfalen inzake veiligheid werd in de commissies eigenlijk niet onderzocht. Het structureel resultaat van de commissie was wel dat er eindelijk werk werd gemaakt van een voetbalwet (de zgn. Wet Tobback).¹³ Verder werd het verplicht een rampenplan

¹³ Wet van 21 december 1998 (B.S., 3 februari 1999) gewijzigd door de wet van 10 maart 2003 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden (B.S., 31 maart 2003). De minister van Binnenlandse Zaken L. Tobback

op te stellen voor evenementen met een bepaald aantal bezoekers of een bepaalde risicowaarde. Tijdens de finale stond het ene deel van het stadion onder toezicht van de rijkswacht en het andere onder toezicht van de gemeentepolitie. Dit had geleid tot gebrekkige coördinatie. Het principe van eenheid van commando bij grootschalige evenementen werd bevestigd naar aanleiding van de werkzaamheden van de Heizelcommissie. Verder werd het Heizelstadion volledig verbouwd.

Van oktober 1988 tot april 1989 volgde er een strafproces. Veertien Britse supporters kregen een celstraf, al dan niet met uitstel. De coördinerende rijkswachtkapitein liep een veroordeling met uitstel op, net als de secretaris-generaal van de Belgische voetbalbond. Minister Nothomb en de burgemeester van Brussel, Hervé Brouhon, werden vrijgesproken. Zo ook de andere beklaagden, met name de leidende rijkswachtcommandant, de Brussels schepen van sportzaken, de UEFA-voorzitter en de secretaris-generaal. Het Openbaar Ministerie ging in beroep tegen het vonnis. Het arrest van het Hof van Beroep viel op 26 juni 1990 en legde zwaardere straffen op voor elf veroordeelden. Slechts één van de veertien supporters verkreeg de vrijspraak. De secretaris-generaal van de UEFA werd alsnog veroordeeld, waardoor de UEFA mee moest bijdragen aan het schadeloos stellen van de slachtoffers.

2.1.3 Kamercommissie Bende van Nijvel I (1988)

Het onopgelost blijven van de zaak van de “Bende van Nijvel”¹⁴ bracht de discussie omtrent problemen in de werking van politie en justitie in België op gang. De zaak zorgde bij de publieke opinie voor grote ongerustheid en leidde tot een voorstel tot het installeren van een parlementaire onderzoekscommissie. Zo was de *“parlementaire onderzoekscommissie belast met het onderzoek naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd wordt”*, geboren. De Nederlandstalige Christendemocraat **André Bourgeois** nam de taak van voorzitter op zich. Op 24 mei 1988 kon de commissie haar werk aanvangen. De commissie kreeg als taak mee te onderzoeken hoe politie en justitie te werk waren gegaan bij het onderzoek naar de Bende van Nijvel. Zo ook of er bij de bende personen betrokken waren die als doel hadden de democratische instellingen te destabiliseren en of er banden waren tussen deze personen en leden van de openbare instellingen. In deze zin lagen de werkzaamheden van deze commissie in het verlengde van deze van de commissie “private militias”. Het lijvig verslag werd gepubliceerd op 30 april 1990 en het eindrapport volgde op 2 mei 1990 (Parlementair Onderzoek, 1988).

De commissie stelde een gebrekkige coördinatie vast tussen de verschillende politiediensten. Er heerste een groot wantrouwen tussen de politiefunctionarissen en de

diende de voetbalwet in en voorzag daarmee voor het eerst in administratieve sancties voor inbreuken in en rond het stadion (zoals op een omheining klimmen, binnenkomen zonder ticket, aanzetten tot haat en woede, een overtreding van een stadionverbod). De vaststellingen in het kader van deze wet gebeuren door politie of door personeel van Binnenlandse Zaken, die ook voor heel België in de sanctionering voorziet. De procedure loopt dus op federaal niveau niet op gemeentelijk niveau. De boete gaat naar de staatskas.

¹⁴ Deze aanslagen namen een aanvang in 1982; de laatste aanval dateert van 1985, waarbij 8 doden vielen bij een overval op de Delhaize in Aalst. De figuur van Patrick Haemers is van belang voor de perceptie van onveiligheid, waarin de media een belangrijke rol spelen met titels als “Haemers, de reus van de Bende van Nijvel”. P. Haemers was in die periode de meest bekende overvaller van geldstransporten, waarvan er vier plaatsvonden in datzelfde jaar 1985. Hij was medeverantwoordelijk voor de ontvoering van gewezen premier Paul Vanden Boeynants op 14 januari 1989, een ander incident dat gigantische media-aandacht kreeg.

magistraten en tussen de politieonderzoekers onderling. De spanningen waren zelfs voelbaar binnen het eigen korps. De commissie moest daarnaast ook vaststellen dat het de politie aan de nodige middelen ontbrak om te kunnen opboksen tegen dergelijke (georganiseerde) criminaliteit. Tevens ontstond de nood aan een wettelijke regeling van de opsporingstechnieken, zoals de infiltratie en het gebruik van informanten. Door het onvoldoende organiseren van permanenties waren de politiediensten niet voorbereid op een snel optreden en daarbij kwam dat ook het nationaal politiealarm¹⁵ niet naar behoren werkte.

De commissie kwam met de aanbeveling de politieopleiding te harmoniseren en daaraan gelinkt een statuut van de politiediensten uit te werken die de rivaliteit tussen de korpsen moest weg nemen. Om dit te bereiken was de commissie van oordeel dat er een ingrijpend voorstel tot herstructurering van de politiediensten in België vereist was, met op lange termijn één politiedienst voor alle gerechtelijke opdrachten en één onafhankelijke dienst voor de wetenschappelijke politie. Meteen zette de onderzoekscommissie de toon voor de eerstvolgende jaren en bereidde zonder enige twijfel de weg voor een grootschalige politiehervorming voor.

De regering koos niet meteen voor een radicale breuk door middel van een reorganisatie van de politie. De drie algemene politiediensten, met name de rijkswacht, de gerechtelijke politie en de gemeentepolitie, zouden blijven voortbestaan. Ze moesten echter wel drastisch worden hervormd. Een eerste aanzet werd gegeven door de drie verschillende bestaande politiediensten te behouden, maar ze territoriaal te organiseren op het niveau van de gerechtelijke arrondissementen. Enkele nationale politiediensten bleven noodzakelijk, zo oordeelde de commissie. Deze mochten echter niet uitgroeien tot een “superpolitie”, maar moesten in hoofdzaak een ondersteunende functie vervullen ten aanzien van de lokale diensten en de coördinerende magistraat.

Voorts was er nood aan een reglementering omtrent het gebruik van de bijzondere politietechnieken. Informanten waren onmisbaar bij het oplossen van zware misdrijven, zo oordeelde de commissie, maar het gebruik ervan en de tarifiering van hun premies moest worden geregistreerd en voorzien worden van interne controle. Naast de informantenwerking, diende ook de infiltratie wettelijk te worden geregeld. Hetzelfde gold voor het af luisteren van telefoongesprekken. Provocatie moest daarentegen zowel uitgesloten, als onwettelijk blijven.

In het kader van het strafonderzoek zou de wetgever geregeld de strafbepalingen moeten evalueren, zou de uitwerking van het vervolgings- en opsporingsbeleid bij de regering moeten liggen en zouden de vervolgingsbeslissingen in individuele zaken een autonome bevoegdheid van het parket moeten blijven. Daarbij zou echter elke beslissing tot seponering moeten worden gemotiveerd en zou men alle betrokkenen bij een onderzoek regelmatig moeten inlichten over de evolutie in een dossier.

In juni 1990 kwam de regering in antwoord op de bevindingen van de Bendecommissie I met een ambitieus plan, het zon. “Pinksterplan”. Het korps van de rijkswacht werd gedemilitariseerd. Dit wil zeggen dat er een overheveling van beheer plaatsvond van de minister van Landsverdediging naar zowel de minister van Binnenlandse Zaken als naar

¹⁵ Een toenmalig alarm dat werd afgekondigd ten aanzien van alle politiediensten, ingeval van incidenten met een nationale draagwijdte.

de minister van Justitie, respectievelijk voor de zaken waarvoor zij de verantwoordelijkheid droegen. De gemeentepolitie had nood aan modernisering, door middel van een degelijke uitrusting, en professionalisering, door middel van een adequate opleiding. Het moest een gemeenschapsgericte politie worden, die de eerstelijnsbijstand zou verrichten. Wat betreft de gerechtelijke politie, werd in het “Pinksterplan” de integratie van hun statuut met dat van de rijkswacht voorop gesteld. Een integratie vond evenwel (nog) niet plaats.

Verder kreeg de taakverdeling en de bevoegdheid van de verschillende diensten een wettelijke basis in de Wet op het politieambt, welke de basiswet werd voor de drie toenmalige politiediensten. Ook het zogenaamde “vijfhoekoverleg” kreeg hierin verankering. Dit model werd overgenomen uit Nederland en hield in dat men de samenwerking onderling zou opvoeren door middel van systematisch overleg tussen de burgemeesters, het Openbaar Ministerie en de leidinggevenden van de drie politiediensten.

Het “Pinksterplan” voorzag in de oprichting van een centraal instituut met een ondersteunende functie. Het beleidsplan kreeg ook op dit punt vorm door de creatie van de Algemene Politie-eenheden (die pas in 1994 daadwerkelijk werd geïnstalleerd). Hiermee kwam een effectieve verbetering van de samenwerking en de coördinatie van de drie politiediensten op gang. Er werd eveneens voorzien in het opstellen van veiligheidscharters waarin, door overleg, de doelstellingen en de afspraken voor de drie politiediensten konden worden vastgesteld.

De navolgende regering kwam in 1992 met de uitwerking van het zogenaamde “Pinksterplan II”, nog steeds in het verlengde van de aanbevelingen van de Bendecommissie I. Het plan bevatte een verdere uitwerking van het eerste “Pinksterplan”, maar kende daarnaast ook verscheidene nieuwe onderdelen zoals de uitbouw van slachtofferhulp op het niveau van de politie, de verdere modernisering van de infrastructuur en de beperking van de administratieve werklust. In het kader hiervan wilde men ook de coördinatie verder uitbouwen door het verder stimuleren van de intergemeentelijke samenwerking tussen de verschillende gemeentelijke korpsen. Om het geheel kort samen te vatten werd niet echt geraakt aan de grote lijnen van het politiesysteem. Tegen de zomer van 1994 kon ook het grootste deel van het “Pinksterplan II” effectief worden omgezet in wetgeving.

De daaropvolgende minister van Binnenlandse Zaken, de Nederlandstalige socialist Johan Vande Lanotte zette dit beleid verder door met de invoering van de vrijwillige Interpolitiezones. Deze zones kaderden binnen de uitbouw van de samenwerking van de gemeentepolitie, ook met de lokale rijkswachtbrigades. Binnen meerdere gemeentes moesten de lokale rijkswachtbrigades en de gemeentepolitie samen volledig de basiscomponent van de politiezorg waarnemen. Zo kregen ze dezelfde bevoegdheden en moesten ze door middel van het vijfhoekoverleg onderling tot een taakverdeling komen. Kortom: het zijn deze eerste Bendecommissie en de daarop volgende regeringsplannen die de fundamenten hebben gelegd voor de latere politiehervorming in 1998, zoals we later zullen zien.

2.1.4 Kamercommissie Mensenhandel (1992)

In 1992 verscheen het boek van Chris De Stoop (1992), “Ze zijn zo lief, meneer”. De auteur beschreef hoe jonge meisjes in de prostitutie werden gedwongen. Hij was de eerste die het netwerk van internationale vrouwenhandel van binnenuit aan het licht bracht. Er ontstond een storm van verontwaardiging bij de burger en niet veel later werd een voorstel tot oprichting van een parlementaire onderzoekscommissie ingediend. De commissie “*belast met het onderzoek naar een structureel beleid met het oog op de bestraffing en uitroeiing van de mensenhandel*” werd op 23 december 1992 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers geïnstalleerd. De commissie telde elf leden en **Johan Vande Lanotte** kreeg het voorzitterschap toegewezen. Haar taak omvatte het formuleren van aanbevelingen zodat er een structureel beleid kon worden uitgewerkt tot uitroeiing van de mensenhandel. Aangezien mensenhandel vele aspecten kent, heeft de commissie zich moeten beperken en zich in hoofdzaak toegespitst op vrouwenhandel en de seksuele uitbuiting (Parlementair Onderzoek, 1993-1994).

De voor afrekeningen gevoelige materie had tot gevolg dat de meeste getuigenissen achter gesloten deuren verliepen en er aldus werd afgeweken van de normale regel van openbaarheid. Tevens kende de werking enkele beperkingen. Tijdens de activiteiten van de commissie kwam het gebrek aan wettelijke en organisatorische regeling van het werk van de experts aan de oppervlakte (De Ruyver, 1998). Anderzijds werden er goede afspraken met de pers gemaakt en verliep alles vlot en afgeschermd van op sensatiegerichte buitenstaanders. Dit kwam ten goede aan zowel de anonimiteit van de getuigen, als aan de rechten van verdediging van personen die kans liepen op vervolging. Om de goede werking te bevorderen werd er een protocolakkoord gesloten met het College van Procureurs-Generaal. Daarin werden afspraken gemaakt omtrent de inzage van dossiers, een tot dan toe veel bediscussieerd onderwerp. Het akkoord werd door beide partijen strikt nageleefd. Op 18 maart 1994 diende de commissie haar eindverslag in.

De commissie besloot dat, zolang men de oorzaken (de economische ongelijkheid) van het fenomeen niet wegneemt, het fenomeen ook niet verdwijnt. Daarnaast merkte de commissie op dat netwerken van mensenhandelaars gebruik maken van lacunes in de wetgeving, met name deze in de vreemdelingenwetgeving en de sociaalrechtelijke regelgeving. In het bijzonder werden de figuren van het politiek asiel, de schijnhuwelijken, de rechtspersonen en de au-pair statuten met succes misbruikt. Als deze lacunes worden weggewerkt, zullen er evenwel nieuwe wegen worden bewandeld. De overheid zal daarom, zo werd besloten, blijvend aandacht moeten besteden aan mensenhandel.

Uit de analyses van het politieoptreden trok de commissie diverse conclusies. De klassiek gekende methodes waarover de korpschefs beschikten om correcte en volledige informatie te verkrijgen over wat er in hun korps omging waren onvoldoende, meende de commissie. Een dienst belast met het intern toezicht zou moeten worden uitgebouwd in elk gemeentelijk korps. Ook merkte de commissie verschillende tekortkomingen op bij het tuchtrecht van de politie. Het bevatte geen tarifiering, het werd vaak verward met het strafrecht, er was een versnippering van het toezicht op de tucht en er was een gebrek aan een interpolitie deontologische code. Een grondige hervorming met eenheid van regels en beleid leek er noodzakelijk.

De commissie wees erop dat de politie hulpeloos stond tegenover georganiseerde misdaad en het risico op normvervaging na langdurige tewerkstelling in dit specifiek milieu. De commissie schoof als oplossing een rotatieprincipe naar voor waarbij politiemensen niet jaren aan een stuk in dezelfde gevarezone dienden te werken. De commissie stelde verder vast dat de diensten die zich bezig hielden met zedenfeiten, prostitutie of mensenhandel bijna uitsluitend uit mannen bestonden. Een aanmoediging van de tewerkstelling van vrouwen bij dergelijke diensten leek aangewezen. Ook had de commissie vastgesteld dat de politie verantwoordelijk was voor het ophalen van de gemeentelijke taksen inzake prostitutie. De commissie beoordeelde deze situatie als een voorbeeld van de tegenstrijdige houding van de overheid ten aanzien van prostitutie. De commissie pleitte dan ook voor de afhandeling ervan door specifieke administratieve diensten en op langere termijn voor de afschaffing ervan.

Daar niet elke inbreuk meteen strafrechtelijk kon worden vervolgd was de commissie van mening dat de prostitutie eerst sociaalrechtelijk moest worden aangepakt. Dit uiteraard enkel voor zover de praktijken niet gepaard gingen met geweld, klachten of minderjarigen en er geen sprake was van mensenhandel. Zo kon men de sociale positie van de betrokkenen verbeteren.

Het ontbreken van samenwerking tussen de verschillende regeerniveaus (federaal, regionaal en lokaal) tastte de effectiviteit aan en gaf aanleiding tot misbruiken. Er werd daarom gepleit voor een samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de gewesten. De afgifte van verblijfsvergunningen en arbeidsvergunningen konden op die manier in overeenstemming worden gebracht. Ook samenwerking tussen de administratieve diensten, politiediensten en inspecties was onontbeerlijk. De systemen waren te kwetsbaar voor misbruiken.

Besluitend stellen we vast dat deze commissie er voor een groot deel in is geslaagd om een structurele analyse te maken. Ze heeft zich kunnen weerhouden te het zoeken naar schuldigen en verantwoordelijken voor de dysfuncties. De mogelijke deontologische en strafrechtelijke inbreuken werden overgemaakt aan de bevoegde autoriteiten. Verder werd het door de onderzoekscommissie gemaakte wetsontwerp effectief omgezet in de Mensenhandelwet van 13 april 1995. Hierdoor werd het fenomeen van mensenhandel strafbaar gesteld zowel in het Strafwetboek als in de Vreemdelingenwet. De mensen-smokkel werd eveneens strafbaar gesteld in de Vreemdelingenwet.

2.1.5 Kamercommissie Bende van Nijvel II (1995)

In de tweede helft van de jaren negentig had België opnieuw te maken met wrede aanslagen (Van Daele, 2001). Op 13 juni 1996 keurde de Kamer van volksvertegenwoordigers de oprichting goed van een tweede *“Parlementair onderzoek naar de noodzakelijke aanpassingen van de organisatie en de werking van het politie- en justitiewezen op basis van de moeilijkheden die gerezen zijn bij het onderzoek naar de Bende van Nijvel”*, namelijk de Bende van Nijvel II, onder het voorzitterschap van de Nederlandstalige Christendemocraat **Tony Van Parys**. De oprichting kwam er nadat de toenmalige minister van Justitie twee professoren had belast met het evaluatieonderzoek naar de Bende van Nijvel. Op 14 oktober 1997 legde de commissie haar verslag neer, een jaar voor de grote politiehervorming van 1998.

De nieuwe Bendecommissie krijgt uitdrukkelijk de opdracht om “het onderzoek van het onderzoek” te voeren. Er moest verder gewerkt worden met de conclusies van de eerste Bende-commissie. Vele vaststellingen uit de eerste commissie kwamen opnieuw aan bod en in de aanbevelingen van deze Bendecommissie II wordt bij herhaling eveneens verwezen naar de conclusies van de Commissie Dutroux (Parlementair Onderzoek, 1997-1998) (zie volgende paragraaf). De commissie wees op het feit dat het openbaar ministerie onvoldoende toezicht en leiding uitoefende op het optreden van de politiediensten. De commissie pleitte voor de instelling van een gestructureerd federaal parket. De leiding van het federaal parket zou berusten bij een federaal-procureur die niet onder het gezag van het college van procureurs-generaal zou staan. Naast de federale procureur zouden ook de nationale magistraten in het federaal parket zitten. Tot slot voorzag de commissie ook in het doortrekken van de federale behandeling naar de onderzoeksrechter. Dit betekent dat ofwel zou worden overgegaan tot de aanwijzing van een federale onderzoeksrechter “ad hoc”, hetzij tot een zogenaamde “pool” van federale onderzoeksrechters.

Wat de politie betreft pleitte de commissie voor de vereenvoudiging en eenmaking van de tuchtprocedure voor de diverse politiediensten, waarbij verwezen werd naar “*de op stapel staande politiehervorming*”. De magistratuur moest het initiatief kunnen nemen voor het instellen van een tuchtprocedure in verband met de gerechtelijke opdrachten van de politiediensten. De magistraat die nalaat om op te treden moet hiervoor verantwoordelijk worden gesteld. De onderzoeksmagistraten moesten, aldus de commissie, inspraak krijgen bij het bepalen van het aantal en bij de selectie van de politieambtenaren die in een bepaald dossier dienen te werken. Daarenboven moet worden voorzien in straffen, zo de politiediensten informatie achterhouden.

Wat de mogelijkheid tot het af luisteren van telefoongesprekken betreft, stelt de commissie vast dat de wettelijke verplichting om alle geregistreerde gesprekken uit te tikken tot een grote achterstand leidt in de opvolging van aldus verkregen informatie. In het dossier van de bende rijzen daarenboven heel wat vragen over het werken met informanten. Verdachten blijken tevens politie-informanten te zijn van een ander korps of in een ander arrondissement. Het ontbreken van een controle op de informantenregistratie heeft tot gevolg dat deze personen er in slagen politiediensten te manipuleren.

De commissie is verder van oordeel dat de problemen waarmee de politiediensten kampen, zullen blijven bestaan indien de magistratuur niet effectief de leiding neemt van het onderzoek. Ze is van oordeel dat het in dat dossier vastgestelde wantrouwen tussen de gerechtelijke politie en de rijkswacht een gegronde reden is tot integratie van deze politiediensten. Die samensmelting vereist evenwel dat de magistratuur de daadwerkelijke leiding van het onderzoek op zich neemt.

2.1.6 Kamercommissie Dutroux et al. (1996)

De gebeurtenissen op het einde van de zomer van 1996 zet de gebrekkige werking van het gerechtelijk apparaat en het politieapparaat bij het publiek nogmaals in de kijker. België maakt kennis met de crimineel-pedofiel Marc Dutroux. Twee meisjes worden uit een kelder bevrijd, maar al snel blijkt dat er meer aan de hand is. Voor twee andere meisjes blijkt alle hulp te laat. Ze waren enkele maanden eerder om het leven gebracht en de stoffelijke resten worden in augustus 1996 teruggevonden in de tuin

van Dutroux. De lichamen van nog twee andere meisjes worden in september 1996 aangetroffen. Het wordt al snel duidelijk dat het verloop van het onderzoek bedolven zit onder de misslagen.

Het Parlement is van oordeel dat er nood is aan een ingrijpende verandering. De oprichting van een onderzoekscommissie leek daarvoor de ideale aanzet. Met de Nederlandstalige liberaal **Marc Verwilghen** als voorzitter gaat het parlementair onderzoek “*naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak Dutroux-Nihoul en consorten*” van start. Ze kreeg als opdracht meer duidelijkheid te scheppen omtrent de wijze waarop het onderzoek werd gevoerd, alsook zich uit te spreken over de noodzakelijkheid van aanpassingen in de werking van het gerechtelijk en het politieapparaat. Een eerste rapport werd neergelegd op 14 april 1997 en het laatste rapport volgde op 16 februari 1998 (Parlementair Onderzoek, 1996-1997).

Het werk kende voor een groot deel overlappingsen met de tweede Bendecommissie. Beiden hadden als kerntaak het onderzoek naar het functioneren van politie en justitie in de gevoerde gerechtelijke onderzoeken. De onderzoekscommissie wekte van bij de start hoge verwachtingen bij de bevolking. De werking van de commissie was hierdoor grotendeels tegenovergesteld aan deze inzake Mensenhandel. Er werd juist wel een heel openbaar onderzoek gevoerd, met betrokkenheid van de media en met veel externe druk. Het reeds aangehaalde probleem van samenloop van het gerechtelijk met het parlementair onderzoek kwam hier duidelijk naar de oppervlakte. De commissie startte de werkzaamheden in grote politieke eensgezindheid. Diepgaande ondervragingen van getuigen vonden plaats en de commissie gaf oprecht de indruk het werk serieus te nemen. Naarmate men zich meer en meer begon te realiseren dat het onderzoek compleet de mist was ingegaan, begon het tij te keren. Er ontstonden lekken van vertrouwelijke informatie naar de pers, het vertrouwen van de magistratuur daalde en de voorstellen werden minder eensgezind.

Het rapport van de commissie bevatte enerzijds de knelpunten van het onderzoek naar de vermoorde en vermiste kinderen en anderzijds een intentieverklaring over de politieorganisatie en een aantal voorstellen tot modernisering en reorganisatie van het gerecht. Aan de oppervlakte kwamen vooral dezelfde basisproblemen die reeds bij de eerdere parlementaire onderzoekscommissies aan bod waren gekomen.

De commissie deed twee grote vaststellingen met betrekking tot het politionele luik. Vooreerst had de enorme rivaliteit tussen de politiediensten een contraproductief effect op de onderzoeken. Ook tijdens de werkzaamheden van deze commissie ondervond men, net zoals bij de eerste Bendecommissie, dat de rivaliteit minder werd of zelfs verdween naarmate de magistraat het onderzoek steviger leidde. Verder vormden het aanwenden van de bijzondere opsporingstechnieken en het gebruik van informanten nog steeds een pijnpunt. Het gebruik verliep alles behalve op een professionele manier: magistraten beperkten zich tot controle van de legaliteit en informanten maakten gebruik van de rivaliteit tussen de politiediensten en speelden ze tegen elkaar uit. Vooral de niet geregistreerde informanten versterkten dit probleem.

De vaststellingen werden door de commissie vertaald in meerdere aanbevelingen. De commissie was er zich van bewust dat het opnieuw aanmanen tot samenwerking en het overnemen van de aanbevelingen van de vorige commissies deze keer niet

voldoende zouden zijn. Beperken we ons hier tot het politieke luik. Hier werd nogmaals aangedrongen op een wettelijke regeling van de bijzondere opsporingsmethoden. Daarnaast werd een opleiding en het organiseren van toezicht op de uitvoering van de onderzoekverrichtingen wenselijk geacht om het professionele niveau ervan op te voeren. Ook een wettelijke regeling van het opsporingsonderzoek, de uitwerking van een consequente regeling inzake informanten en een duidelijke rol voor het Nationaal Instituut voor de Criminalistiek werd voorgesteld.

Verder werden enkele structurele aanbevelingen omtrent het politielandschap in België meegegeven. Men moest gaan naar kwalitatieve en geïntegreerde politiezorg, gestructureerd op twee niveaus met federaal een integratie van de drie algemene politiekorpsen in één structuur en lokaal vooral de basispolitiezorg met een structuur ingedeeld in interpolitiezones. Er moest een gedecentraliseerde structuur komen, waarbij het lokale niveau autonome bevoegdheden zou verkrijgen. Meteen was de matrix voor de komende politiehervorming getekend, weze het in grove lijnen.

Ook moest er meer aandacht gaan naar de basisvoorwaarden om een efficiënte organisatie van het politielandschap te bekomen, met onder andere een moderne organisatiestructuur, een uitbreiding van de middelen en *“the right man or woman on the right place”*. Ten slotte volgden nog enkele onmiddellijke maatregelen zoals het duidelijk bepalen van de gezagsautoriteit, het nemen van voorbereidende maatregelen om de politie-integratie mogelijk te maken, het verhogen van controle door aanpassing van de tucht en het comité P en het organiseren van een permanent overleg op elk niveau.

Het voorstel van de commissie is ingevolge de politieke tegenstellingen een soort van ruwbouw gebleven. De krachtlijnen bleven vrij vaag en waren voor interpretatie vatbaar. De regering werd het niet eens over de invulling van een politiehervorming en daarom werd verfijning en uitwerking gevraagd aan een specifieke experten commissie, ook wel de “Commissie Huybrechts” genaamd (1997). Deze commissie was op 6 december 1996 reeds door de regering geïnstalleerd om een efficiënte politiestructuur uit te werken. De experten commissie kreeg als taak mee om de concrete implementatie van de aanbevelingen uit te werken. In haar rapport van 20 juni 1997 stelde ze voor om te werken naar een geïntegreerde politiestructuur met op lokaal niveau politiezones van maximaal drie à vier gemeenten en op federaal niveau een combinatie van ondersteunende en uitvoerende diensten.

De ontsnapping van Dutroux op 23 april 1998 zorgde voor internationale druk. Bij zijn overbrenging vanuit Aarlen naar het gerechtsgebouw van Neufchâteau wist Dutroux zijn bewakers te slim af te zijn en nam hij de vlucht. Hij maakte zich onderweg meester van een wagen en werd iets later door een boswachter in een bos aangetroffen. Gelukkig zat de bekendste crimineel van België nog diezelfde dag terug in de gevangenis. Het kwaad was intussen echter gebeurd. De volkswede kwam tot een nog niet eerder bereikt hoogtepunt onder de vorm van diverse massale *“witte marsen”*. Eerste minister Dehaene organiseerde een spoedoverleg. De toenmalige minister van Justitie, Stefaan De Clerck, en minister van Binnenlandse Zaken, Johan Vande Lanotte, namen ontslag. Ze werden respectievelijk vervangen door Tony Van Parys en Louis Tobback. Ook de commandant van de Rijkswacht, Willy Deridder bood een week later zijn ontslag aan.

De broodnodige hervormingen kwamen opnieuw bovenaan op de agenda. De vooropgestelde hervorming van politie werd andermaal in vraag gesteld en na discussie mondde het uit in een dossier waarbij een hervorming van justitie werd gekoppeld aan de politiehervorming. Het doel was een gezamenlijk plan op tafel te leggen. Men bereikte in een stroomversnelling het Octopusakkoord op 23 mei 1998.¹⁶ Een politiek akkoord, waarbij zowel meerderheid als oppositie de handen in elkaar sloegen, uitgenomen het rechtsradicale Vlaams Blok. Bij het bereiken van het akkoord zaten Parlementsleden samen met regeringsleden aan de onderhandelingstafel. Het was uniek in de Belgische geschiedenis dat men tot een akkoord kwam door middel van achtpartijenoverleg en dit met een driekwart meerderheid. Gemeentepolitie, Rijkswacht en de Gerechtelijke Politie bij de Parketten moesten samensmelten tot een geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus: lokale en federale politie. Dit moest een einde maken aan de zogenaamde *politieoorlog*. Het akkoord was bereikt. Men is hierin vrij snel geslaagd door middel van de Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus. De federale hervorming van de politie werd realiteit op 1 april 2001 en voor de lokale politie was dit op 1 januari 2002. Het was de eerste echte fundamentele hervorming van de politie in de Belgische geschiedenis (Bruggeman & Ponsaers, 2009).

2.1.7 Senaatscommissie Georganiseerde Criminaliteit (1996)

Op 18 juli 1996 heeft de Senaat een parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België ingesteld. Haar opdracht bestond erin *“een onderzoek te verrichten naar de omvang, de aard en de ernst van de georganiseerde criminaliteit in België; na te gaan hoe deze georganiseerde criminaliteit op een effectieve en rechtmatige wijze kan worden bestreden; conclusies te trekken en aanbevelingen en voorstellen te formuleren teneinde deze doelstelling te bereiken”* (Parlementaire commissie, 1998-1999). Bij het formuleren van deze opdracht werd verwezen naar de Nederlandse enquêtecommissie opsporingsmethoden, doorgaans naar haar inmiddels overleden voorzitter de commissie-Van Traa genoemd. De onderzoekscommissie telde twee co-voorzitters, met name de Nederlandstalige Christendemocraat **Hugo Vandenberghe** en de Franstalige socialist **Roger Lallemand**.

In haar conclusies stelt de commissie vast dat in België nog steeds geen overzichtelijk en scherp beeld van criminele organisaties bestaat. De in vergelijking met onze buurlanden laattijdige perceptie van het probleem heeft geleid tot een kennisachterstand die dringend moet worden weggewerkt, stelt de commissie vast. Toch heeft de commissie baanbrekend werk verricht en is ze erin geslaagd verrassende vaststellingen te doen, inzonderheid in de vlees-, de diamant- en de petroleumsector.

De commissie stelt vast dat deelneming aan criminele organisaties niet alleen beter dient omschreven, maar ook strenger moet bestraft worden, de opsporingsmethoden moeten aangepast worden om een reële, efficiënte strafvervolgning in de hand te werken en tenslotte dient ook een degelijke omschrijving van het terrorisme en een passende bestraffing meer armslag te geven aan het openbaar ministerie. De aanpak van de georganiseerde criminaliteit mag voorts niet worden verengd tot een probleem van

¹⁶ Het “Octopusakkoord” was een politiek akkoord over de hervorming van de politie en het gerecht in België op 7 december 1998. De naam octopus, letterlijk achtarm, verwijst naar de acht politieke partijen die hierbij betrokken waren (CVP, PS, VLD, SP, PRL, FDF, PSC en VU).

strafrecht, want er zijn natuurlijk ook grenzen aan de maatschappelijke functie van de bestrafing. Ook voor het bestuur is een belangrijke rol weggelegd (het zogenaamde gewapend bestuur). De toekenning van vergunningen, licenties of concessies kan beter worden overlegd met andere diensten en worden ingepast in een degelijker verantwoord beleid dan thans het geval is.

Het probleem van de toegang tot de informatie vertoont uiteenlopende aspecten die verband houden met de versnippering van de informatie over gegevensbanken, diensten, verschillende plaatsen. Die toestand baart des te meer zorgen, aldus de commissie, omdat de coördinatie en de samenwerking tussen de verschillende diensten en actoren, ongeacht of die een administratieve, politieke of gerechtelijke functie uitoefenen en die elk over fragmentarische informatie beschikken, te wensen overlaat en in geen enkel opzicht uitmondt in een zodanige doorstroming van informatie dat een efficiënte bestrijding van georganiseerde criminaliteit mogelijk wordt. Een multidisciplinaire aanpak staat of valt immers met een effectieve gegevensuitwisseling. Om hieraan tegemoet te komen beveelt de commissie aan enerzijds de uitwisseling van gegevens tussen politieke, administratieve en gerechtelijke diensten te verbeteren en anderzijds de informatie te centraliseren die nodig blijkt in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit.

De commissie stelt vast dat herhaaldelijk door de lokale politie wordt aangedrongen op een betere “feedback” vanwege de justitiële overheid. Naast het bevorderen van de doorstroming van informatie tussen besturen en instellingen behoort sommige informatie vlotter bereikbaar te zijn, zoals privé telefoonnummers, GSM nummers of financiële gegevens. Het is inderdaad ongehoord dat de Belgische opsporingsambtenaren geen controle kunnen uitoefenen op de gesprekken uitgevoerd met behulp van draagbare telefoons. De nieuwe wet op de politiediensten die de informatiegaring onder het gezag en de leiding bracht van een federaal magistraat heeft in grote mate voorzien in de oplossing van deze moeilijkheden.

De commissie heeft de noodzaak aangetoond om het gebruik van de bijzondere opsporingsmethoden op een wettelijke grondslag te storten, zonder dat dit rigiditeit of verstarring mag veroorzaken. Zij vestigt er de aandacht op dat deze methoden niet zonder meer toepasbaar zijn op alle criminaliteitsvormen. Uiteindelijk zal een wet op de Bijzondere Opsporingsmethoden deze aspiratie invulling geven (Ponsaers, 2003).

Ook dringt de commissie aan op de invoering van een beschermingssysteem voor de getuigen. België is te klein om aan getuigen een nieuwe identiteit te verlenen of om hen afdoende te beschermen tegen wraakacties van criminele organisaties. Het voorstel om een spijtoptantenwetgeving in te voeren kent in de schoot van de commissie zijn voor- en tegenstanders. Op voorwaarde dat er omzichtig mee wordt omgesprongen, beschouwen sommigen de voorkeursbehandeling van “berouwvolle” criminelen als de weg van het minste kwaad om succes te boeken tegen criminele organisaties. Toch is een ruime meerderheid van de door de commissie ondervraagde procureurs des Konings de mening toegedaan dat er geen afspraken kunnen worden gemaakt tussen het openbaar ministerie en de beklagde: de regeling moet wettelijk zijn vastgelegd en de strafrechter moet erbij betrokken worden.

2.1.8 Kamercommissie Aanslagen (2016)

Na de aanslagen op de nationale luchthaven en het metrostation Maalbeek in Brussel werd een parlementaire onderzoekscommissie ingesteld *“belast met het onderzoek naar de omstandigheden die hebben geleid tot de terroristische aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven Brussel-Nationaal en in het metrostation Maalbeek te Brussel, met inbegrip van de evolutie en de aanpak van de strijd tegen het radicalisme en de terroristische dreiging”* (Parlementair Onderzoek, 2017). Als voorzitter van deze commissie werd de Nederlandstalige liberaal **Patrick Dewael** aangesteld. De commissie kwam met vier verslagen: twee die betrekking hadden op het onderdeel “hulpverlening”, één met betrekking tot de “veiligheidsarchitectuur” en één over “radicalisme”. De commissie bereikte over de grenzen heen van meerderheid en oppositie een akkoord over de conclusies en aanbevelingen inzake het luik veiligheidsarchitectuur, het onderdeel dat het belangrijkste is vanuit politieel oogpunt.

De commissie stelt vast dat er bepaalde disfuncties zijn in de veiligheidsarchitectuur. Let wel, de commissie stelt de nieuwe politiestructuur niet in vraag, wel de wijze waarop deze structuur aansluit op andere onderdelen van de globale veiligheidsarchitectuur. De commissie stelt vast dat er kansen zijn gemist om het bewuste terreurnetwerk tijdig te ontmantelen. Deze problemen zijn te wijten aan onder meer: een gebrek aan of inefficiënte inzet van capaciteit en middelen; eilandvorming of gebrekkige samenwerking en informatie-uitwisseling binnen en tussen gerechtelijke, veiligheids- en inlichtingendiensten; inefficiënte procedures en regelgeving; beperkte internationale samenwerking; ontbreken van een integrale aanpak. De commissie breekt een lans voor een evolutie naar een echte veiligheidsketen, weg van eilandvorming, waar het geheel van onderdelen op mekaar is afgestemd. Een doorgedreven informatie-uitwisseling en samenwerking binnen en tussen diensten en overheden, ook op internationaal niveau, is cruciaal, waarbij er naast een repressieve en gerechtelijke focus, ook aandacht moet zijn voor proactief optreden en preventie.

Het grootste manco is het gebrek aan een cultuur van informatiedeling binnen en tussen veiligheidsdiensten. Ongeveer vijftien jaar na de politiehervorming, die er onder meer op gericht was een vlottere samenwerking en informatiedeling te bewerkstelligen, blijven er schotten en verkokering bestaan die een geïntegreerde informatiehuishouding in de weg staan. Bovendien stelt de onderzoekscommissie vast dat de informatiepositie van onze veiligheidsdiensten bijvoorbeeld in radicale milieus en op sociale media te beperkt is. Informatie moet maximaal circuleren, bijvoorbeeld tussen lokale en federale politie, de vijf gespecialiseerde federale terrorisme politieafdelingen, het parket en lokale politie, inlichtingendiensten, maar ook met gevangenen... De onderzoekscommissie is voorstander van een kruispuntbank als bijkomend instrument voor een geïntegreerd gegevensbeheer tussen de verschillende diensten, naar voorbeeld van de kruispuntbank Sociale Zekerheid.¹⁷

¹⁷ De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid is een Belgische federale overheidsorganisatie opgericht in 1990 bij de Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid. De kruispuntbank heeft een elektronisch netwerk uitgebouwd dat ongeveer 2000 verschillende instellingen, die actief zijn in de sector van de Sociale Zekerheid, met elkaar verbindt. De KSZ stelt zichzelf voor als motor en coördinator van e-government in de Sociale Zekerheid.

De onderzoekscommissie stelt vooral bij de federale politie enkele dysfuncties vast en stelt enkele structuurhervormingen voor en reikt voorstellen tot wetswijziging aan. Het gaat onder meer om:

Het versterken van de rol van de commissaris-generaal van de federale politie. Het streven naar consensus met de directeurs bestuurlijke en gerechtelijke politie, zoals vandaag de dag al het geval is, blijft het uitgangspunt. Maar de commissaris-generaal wordt de onbetwiste overste die beslist bij gebrek aan consensus. Bovendien adviseert de commissie dat de federale politie moet afstappen van het strakke onderscheid tussen de bestuurlijke en gerechtelijke politie, een niet onbelangrijke noviteit in het Belgisch politiebestedel, in grote mate verankerd in een napoleontische traditie:

- De minister van Justitie en het college van procureurs-generaal moeten evenzeer betrokken worden bij het dagelijks beheer en de belangrijke beslissingen ten aanzien van de gerechtelijke pijler van de federale politie;
- Het personeelskader van de federale politie moet volledig worden ingevuld zodat ze al haar taken naar behoren kan uitvoeren. Vandaag zijn slechts 11.000 van de 13.500 plaatsen ingevuld. Hierbij moet aandacht besteed worden aan de specifieke profielen en een actiever diversiteitsbeleid;
- De vijf gespecialiseerde FGP's¹⁸ worden door de onderzoekscommissie behouden, maar hun werking en onderlinge samenwerking moet geoptimaliseerd worden. De onderzoekscommissie benadrukt de noodzaak van eenzelfde onderzoekscultuur en strategie binnen de 5 gespecialiseerde FGP's in terreurbestrijding;
- De onderafdeling DJSOC/Terro¹⁹ functioneert vandaag niet naar behoren door onder andere een personeelstekort, gebrek aan aansturing en interne herstructureringen. In de praktijk blijkt zij niet voldoende coördinerend en ondersteunend op te treden ten aanzien van de vijf terro-FGP's en wordt deze taak vervuld door het federaal parket. De onderzoekscommissie oordeelt dat de gehele dienst DJSOC gereorganiseerd dient te worden;
- Noodgedwongen ontwikkelde de FGP Brussel het systeem van "rode dossiers" om te prioriteren. Dit is voor de onderzoekscommissie onaanvaardbaar. Door een capaciteitsgebrek lieten de FGP's immers belangrijke dossiers links liggen, het federaal parket seponeerde dan weer dossiers omwille van capaciteitsgebrek. De onderzoekscommissie pleit dan ook voor een verantwoord systeem van prioriteitenstelling dat gebaseerd is op een zo optimaal mogelijke informatiepositie;
- De seponering van een terrorismedossier door het federaal parket dient op adequate wijze gemotiveerd te worden. Bovendien is een seponering, bijvoorbeeld omdat er geen misdrijf werd vastgesteld, geen reden voor andere veiligheidsdiensten om niet verder te werken op een dossier en moeten dergelijke dossiers in de praktijk daadwerkelijk verder worden opgevolgd.

De commissie beklemtoont het belang van het bestuurlijk optreden door lokale politie en lokale overheden in het kader van preventie en opvolging. De lokale politie heeft een belangrijke rol te spelen in de aanpak van terrorisme. Ze heeft een bevoorrechte

¹⁸ De Algemene directie van de gerechtelijke Federale Politie richt haar opdrachten van gespecialiseerde gerechtelijke politie naar bovenlokale, georganiseerde en maatschappij ontwrichtende criminaliteit, en naar de misdrijven die een gespecialiseerde aanpak vereisen. De onderzoeken worden voornamelijk op gedeconcentreerd niveau uitgevoerd, nl. in de gedeconcentreerde gerechtelijke directies (FGP's).

¹⁹ Het gaat om de centrale dienst "strijd tegen de zware en georganiseerde criminaliteit" (DJSOC) van de Federale Politie.

informatiepositie op het terrein die voluit moet benut worden. De wijkwerking is een niet te onderschatten bron van informatie over bijvoorbeeld radicalisering en dient geherwaardeerd te worden. De functie van wijkagent moet dan ook aantrekkelijker worden. De schaal van een aantal lokale politiezones staat een optimaal functioneren soms in de weg. Het is dan ook aangewezen om vrijwillige fusies en associaties tussen politiezones verder aan te moedigen. Ook is er een actiever diversiteitsbeleid binnen de politie nodig. Agenten van allochtone afkomst hebben immers vaak waardevolle kennis en expertise en bijzonder toegang tot bepaalde bronnen.

De onderzoekscommissie stelt vast dat er vandaag te weinig wissel- en samenwerking bestaat tussen gerechtelijke overheden zoals de gerechtelijke politie en het parket enerzijds en bestuurlijke overheden anderzijds. De onderzoekscommissie wijst op de belangrijke preventieve rol die de deelstaten spelen, bijvoorbeeld op vlak van onderwijs, jeugd, integratie en welzijn. De onderzoekscommissie beveelt aan om het bestuurlijk optreden en de samenwerking met bestuurlijke overheden wettelijk te verankeren en te versterken. Daarvoor is er nood aan een duidelijke beleidsarchitectuur en beslissingsstructuur waarin de rol van federale, regionale en lokale overheden wordt vastgelegd.

In laatste instantie verdient het vermelding dat de onderzoekscommissie Aanslagen intussen een opvolgingscommissie is geworden, die dient toe te zien op de navolging die haar aanbevelingen kregen. Uiteraard heeft dit ook een aantal implicaties voor de toekomstige werking van het Belgisch politiestel.

2.2 Parlementaire enquêtes en commissies in Nederland i.v.m. politie

2.2.1 IRT-enquête (1994)

De Parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden, naar haar voorzitter ook bekend als de Commissie **Maarten Van Traa** (PvdA), werd ingesteld op 6 december 1994 door de voorzitter van de Nederlandse Tweede Kamer naar aanleiding van een debat in de Kamer op 16 november 1994. Voorafgaand aan de enquête traden de ministers Van Thijn en Hirsch Ballin af. De parlementaire enquête opsporingsmethoden werd tussen 6 december 1994 en 1 februari 1996 gehouden. De aanbevelingen van de enquêtecommissie leidden tot nieuwe wet- en regelgeving en reorganisaties. Tijdens het Kamerdebat over het rapport van de enquêtecommissie in mei 1996 werd een motie aangenomen die opriep om na twee jaar de uitvoering van de aanbevelingen van de enquêtecommissie te laten evalueren door een onderzoekscommissie.

De aanleiding tot instelling van de enquête was het gekrakeel rond het opheffen in 1993 van het Interregionaal Recherche Team (IRT) Noord-Holland/Utrecht, wat de geschiedenis is ingegaan als de IRT-affaire. Dit IRT was een interregionaal samenwerkingsverband van een aantal politiekorpsen waaronder Amsterdam en Utrecht. Het team maakte gebruik van een omstreden opsporingsmethode, namelijk het doorlaten van drugs onder regie van politie en justitie. Het doel daarvan was te kunnen doordringen tot in de top van de criminele organisatie die onderzocht werd.

Eind oktober 1993 ontdekte de commissaris van de Amsterdamse politie dat het IRT een opsporingsmethode hanteerde waarvoor hij geen verantwoordelijkheid wenste te dragen. Hij rapporteerde dit aan de korpsleiding in Amsterdam en na veel overleg tussen de bij

het IRT betrokken politiekorpsen, het Openbaar Ministerie en andere betrokkenen leidde dit tot de opheffing van het IRT, hetgeen op 7 december 1993 bekend werd gemaakt. Dit wekte nogal wat consternatie op, waardoor de Commissie-Wierenga werd ingesteld. Er was ondertussen een flinke ruzie ontstaan tussen de politiekorpsen Amsterdam en Utrecht waarbij onder andere corruptiebeschuldigingen naar elkaars hoofd werden geslingerd. De Commissie-Wierenga kwam met een rapport waarin de Amsterdamse politie de schuld werd toegeschoven. Ondertussen was al zoveel naar buiten gekomen dat in de Tweede Kamer werd gevraagd om een diepgaande parlementaire enquête.

De enquêtecommissie had de opdracht onderzoek te doen naar: (1) de aard, ernst en omvang van de zware, georganiseerde criminaliteit, in feite erg vergelijkbaar met de onderzoekscommissie georganiseerde criminaliteit in België; (2) de feitelijke toepassing, de rechtmatigheid, het verantwoord zijn en de effectiviteit van de opsporingsmethoden; (3) de organisatie, het functioneren van en de controle op de opsporing. De enquêtecommissie opsporingsmethoden heeft gedurende meer dan een jaar uitgebreid onderzoek gedaan door middel van tal van verhoren en documentanalyse.

De enquêtecommissie bracht op 1 februari 1996 haar rapport aan de Tweede Kamer uit (Enquêtecommissie opsporingen, 1996). De voornaamste conclusie van de enquête was dat er sprake was van een crisis in de opsporing. Deze crisis kende drie elementen:

1. Ontbrekende normen. De commissie constateerde dat er een gebrek was aan een adequate normstelling voor het optreden van politie en justitie tegen de georganiseerde criminaliteit. Er werd door de wetgever, maar ook door de rechter, volgens de commissie te veel ruimte gelaten voor politie en justitie;
2. Een niet goed functionerende organisatie van de opsporing als gevolg van onduidelijke besluitvorming over wie nu waarvoor verantwoordelijk was. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden van betrokkenen bij de opsporing in Nederland waren diffuus volgens de commissie.
3. Problemen in de gezagsverhoudingen. Hoewel expliciet is geregeld dat het Openbaar Ministerie het gezag over de opsporing heeft bleek dit in de praktijk van de opsporing niet steeds vanzelfsprekend.

Ook was de commissie van mening dat de Commissie-Wierenga de schuld inzake de consternatie rond het opheffen van het IRT ten onrechte bij de Amsterdamse politie had gelegd. Het rapport van de enquête commissie is van een bijzonder grote invloed geweest op de organisatie van de opsporing in Nederland. Ook is het de basis geweest voor veel wijzigingen in het Nederlands Wetboek van Strafvordering zoals de uitputtende omschrijving van de zogenoemde Bijzondere opsporingsbevoegdheden die via de Wet BOB werden geïntroduceerd. Niettemin kan de commissie Van Traa moeilijk als gangmaker van de nakende politiehervorming in Nederland worden aangemerkt.

Ondanks dat werden in het eindrapport van de enquêtecommissie een hele reeks harde noten gekraakt met betrekking tot de korpsbeheerders van de toenmalige regiopolitie, de beide politieministeries, en vooral het OM en de korpschefs. De facto ging het hier om de feitelijke werking van het politiebestedel: hoewel het mandaat van de commissie zich niet uitstrekte tot het politiebestedel, werden verscheidene oorzaken en problemen rond de crisis in de opsporing gezien als gevolg van het regionale politiebestedel. De commissie was van oordeel dat de bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het bestel (te) diffuus verdeeld waren. Zoals in België leek ook het Nederlandse O.M. volgens de commissie

onvoldoende in staat haar gezagspositie waar te maken en politiechefs handelden te zelfstandig. Maar ook was de commissie de mening toegedaan dat er een te grote nadruk werd gelegd op basispolitiezorg, die ten koste leek te gaan van de recherche, in tegenstelling tot de Belgische parlementaire visie, waarin telkens opnieuw het belang van een sterke lokale politie én wijkwerking voorop stonden (Schaap et al., 2017).

2.2.2 Commissie evaluatie opsporingsmethoden (1998)

Na de parlementaire enquête opsporingsmethoden (IRT-enquête) werd afgesproken om de uitvoering van de aanbevelingen van de enquêtecommissie te laten evalueren door een parlementaire onderzoekscommissie. De op 18 november 1998 ingestelde commissie, onder voorzitterschap van **Ella Kalsbeek** (PvdA), concludeerde dat sinds de parlementaire enquête de betrokken organisaties te maken hadden met onduidelijkheid en onzekerheid en dat er sprake was van een weinig systematische omgang met nieuwe opsporingsmethoden. De Tweede Kamer besprak het rapport in juli 1999 met de onderzoekscommissie en in december 1999 met minister Benk Korthals van Justitie.

De kern van de onderzoeksopdracht bestond uit het maken van een inhoudelijk analyse van de stand van zaken op basis van beschikbare documenten en contacten met de praktijk van de opsporing. De centrale vraag die beantwoord moest worden was of de drievoudige crisis in de opsporing effectief was bestreden. De commissie concludeerde dat zij die belast waren met de opsporing zich maar ten dele konden herkennen in de crises zoals die door de parlementaire enquêtecommissie opsporingsmethoden waren vastgesteld.

Toch hadden politie en Justitie zich ingezet om de gevraagde veranderingen door te voeren. Dat de politiek het laatste woord heeft over de grenzen van de opsporingsmethoden was een algemeen gedeeld besef. De betrokken organisaties liepen door de enquête een gevoelige klap op in de beeldvorming. Ook daarom werd er gedaan wat door de politiek werd gevraagd. De onzekerheid bij politie en Justitie nam toe vanwege onduidelijkheid over de door de politiek vastgestelde uitgangspunten. Moeilijke beslissingen werden, ook uit angst voor het schenden van de uitgangspunten, doorgeschoven naar hogere functionarissen.

De commissie stelde vast dat er in verschillende gremia werd nagedacht over nieuwe opsporingsmethoden, maar dat dit op een weinig systematische manier gebeurde. Daarnaast werden verkregen inzichten nauwelijks vastgelegd en slechts uitzonderlijk uitgewisseld tussen de verschillende organisaties.

3. Besluit

Het is hier niet de plaats om een evaluatie te maken van de hervormingsprocessen van de politie in België en Nederland. De focus in dit artikel lag vooral op een analyse van de rol van het parlementair onderzoek in beide landen in functie van deze hervormingen. We beperken ons dan ook hiertoe in dit besluit.

Buiten de formele verschillen in bevoegdheden tussen parlementaire commissies in beide landen valt onvermijdelijk op dat politie in België veel frequenter het voorwerp is geweest van parlementair onderzoek in vergelijking tot Nederland. Dat is niet zozeer

het gevolg van het feit dat het instrument als zodanig in Nederland minder zou gehanteerd zijn dan in België. Ook in Nederland zijn er fors wat parlementaire enquêtes en onderzoeken gevoerd in het verleden, doch veel minder op het domein van politie, de commissie Van Traa daargelaten.

Daarbij valt op dat de herhaalde parlementaire commissies in België tot op zekere hoogte de functie hebben gehad het Parlement in te wijden in de politieproblematiek. De vergelijking tussen de commissie Private Milities (als eerste in de rij) en de commissie Aanslagen (als laatste) is op dat punt instructief. Doorheen de tijd is een opvallende professionalisering en kwaliteitsverbetering merkbaar in het Parlementair halfgrond. Daartoe hebben ongetwijfeld ook de werkzaamheden van de parlementaire opvolgingscommissie van de Comités P en I bijgedragen. Ook het feit dat het Nationaal Veiligheidsplan door de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken aan een parlementair debat wordt onderworpen is hier ongetwijfeld mede debet aan.

Het is opvallend dat de diverse parlementaire onderzoeken er in België zijn gekomen na grote publieke beroering en incidenten. Typevoorbeelden hiervan zijn de twee Bendecommissies, maar natuurlijk evenzeer de commissie Dutroux. Tot op zekere hoogte kan dat ook van de commissie Van Traa gezegd worden in Nederland, maar toch niet op zo een uitgesproken wijze.

Dat België de nodige schandalen heeft gekend, waarbij naar de politie met de vinger werd gewezen, hoeft geen betoog. Toch kunnen we ons niet van de indruk ontdoen dat doorheen de praktijk en traditie van parlementaire onderzoekscommissies in België de volksvertegenwoordiging aan sereniteit, eensgezindheid en respect voor “de publieke zaak” heeft gewonnen. Acht onderzoekscommissies zijn een hoge prijs omgerekend in tijd, energie en mankracht, maar de winst is o.i. van groot belang in termen van democratisch gehalte. Het mag ons niet ontgaan dat doorheen de diverse commissies stilaan een consensus is gegroeid over de partijgrenzen, over meerderheid en oppositie, over Parlement en regering heen inzake de uiteindelijke politiehervorming in 1998. Dat maakt een dergelijke ombouw niet minder ingrijpend, maar wel sterk politiek gedragen. Overigens vestigt hiermee het Parlement ontgensprekelijk haar recht op het “politiek primaat” als het gaat over politie. Kortom: het is dankzij de opeenvolgende commissies geweest (de één al wat minder uitgesproken dan de ander) dat de geesten zijn gerijpt en er over de uitgangspunten van het huidig Belgisch politiebesteding nauwelijks nog discussie bestaat. Dat is in Nederland anders. Daar is de reorganisatie in grote mate doorgevoerd buiten het parlementair halfgrond. Merkwaardigerwijs dient hierbij opgemerkt te worden dat precies deze manier van werken geleid heeft tot een grotere politisering van het Nederlandse politiewezen dan in België, waar gezocht werd naar een gedragen politieke consensus.

Toen in België 10 jaar na de politiehervorming een evaluatie werd gemaakt van de politiehervorming door de Federale Politieraad (Bruggeman et al., 2010) besloot de evaluatie met de vaststelling dat het gekozen model van één geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, in de praktijk bleek te werken. De huidige politiestructuur bood, aldus de federale politieraad, een gedegen kader waarin het mogelijk is om een voldoende kwalitatieve, efficiënte en democratische politiezorg te ontwikkelen. Verder was de politieraad er ook van overtuigd dat de geïntegreerde politie op twee niveaus, met haar structuur en bestuursorganen, voldoende mogelijkheden

had en voldoende garanties bood om de noodzakelijk fundamentele democratische evenwichten van een politiebesteding te kunnen waarborgen. Deze vaststelling is niet onbelangrijk. Hiermee stelde de politieraad duidelijk dat er niet om redenen van één of andere vorm van democratisch onevenwicht aan een nieuwe politiestructuur moest gedacht worden, zoals een eenheidspolitie of een regiopolitie met arrondissementele korpsen. Hierdoor werden alle intenties tot eventuele structuurwijziging in de kiem gesmoord. Dit statement was in grote mate het uitvloeisel van het gemeenschappelijk bewustwordingsproces dat de diverse onderzoekscommissies hadden doorgemaakt in parlementaire kringen en de bevestiging van de (politieke) consensus hieromtrent.

Eind 2010 nam de nieuwe Nederlandse regering in haar regeerakkoord het plan tot inrichting van een Nationale Politie op. Niet dat er geen voorafgaande discussie hieromtrent was geweest, maar we moeten vaststellen dat deze in parlementaire kringen eerder beperkt was, en vooral aangestuurd werd door allerhande ambtelijke werkgroepen en organen, ingesteld van regeringszijde. Na het regeerakkoord ging de besluitvorming wel erg snel. Sommigen hebben het naderhand over een “razzia” op het Nederlands politiebesteding gehad. Acht maanden nadat de regering aantrad werd al een wetsvoorstel naar de Tweede Kamer gestuurd. In december 2011 stemde de Tweede Kamer unaniem voor de nieuwe Politiewet, waarin het nationale politiebesteding werd vastgelegd. En merkwaardig ... slechts op ondergeschikte punten kwam de Tweede Kamer met wijzigingen. Voelde de Tweede Kamer zich wel betrokken bij de op til staande hervorming? Het lijkt er fel op dat de herinrichting van het Nederlandse bestel zo snel als mogelijk moest gerealiseerd worden om eventuele tegenkanting te vermijden. Eigenlijk een omgekeerd scenario aan het Belgische.

Het is pas veel later dat er kritiek komt en er gewikt en gewogen wordt, maar ... gedane zaken nemen nu eenmaal geen (snelle) keer. Hierbij is van belang te herinneren aan de daarmee parallel lopende inrichting van het Ministerie van Veiligheid & Justitie, waarmee niet enkel het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koningsrelaties verdween uit de besluitvorming inzake politie, maar in grote mate ook belanghebbende partijen zoals de gemeenten en burgemeesters.

In dit verband is het van belang eraan te herinneren dat tot op de dag van vandaag heel wat volksvertegenwoordigers in België tevens een ambt als burgemeester bekleden. Sinds de Belgische onafhankelijkheid is dat een opvallende realiteit, die het nagenoeg onmogelijk maakt om het belang van een lokale politie in België te onderschatten, integendeel. Er is afgelopen tijd wel wat kritiek op dit soort van “dubbelmandaten”, en wellicht terecht, maar de grondtoon blijft toch steeds dat de volksvertegenwoordiging niet enkel een federaal, maar ook een lokaal belang te dienen heeft.

“De hervorming van de Nederlandse politie tot één korps is fors onderschat” (Isitman, 2017). Dat schrijven wij niet, dat zei huidig korpschef Erik Akerboom naar aanleiding van het rapport van de commissie-Kuijken dat recent aan minister van Justitie Ferdinand Grapperhaus werd gepresenteerd. Die commissie onderzocht de reorganisatie, die al geruime tijd het mikpunt is van groeiende kritiek. Hij vindt – net als de commissie – dat er te veel centraal geregeld is en dat er meer *“flexibiliteit en maatwerk”* nodig is. *“Nieuwe regels en werkinstructies moeten niet beknellend worden”*, vindt ook Akerboom, die onderschrijft dat *“de organisatie op zijn kop stond”*. Maar volgens Akerboom heeft de nieuwe organisatie ook voordelen. Volgens hem kunnen zaken als opschaling bij grote

incidenten, inkoop en andere praktische kwesties gezamenlijk sneller en goedkoper worden geregeld. Of deze voordelen opwegen tegen een langzame groei naar een consensus over de partijgrenzen heen is maar de vraag. En de meest fundamentele is dan ook of een dergelijke groei wel kan bereikt worden zonder het instrument van een parlementaire onderzoeks- of enquêtecommissie.

Bibliografie

BROEKSTEEG, J.L.W. (2004). *Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid in het staatsrecht* (dissertatie Groningen). Deventer: Kluwer.

BRUGGEMAN, W., EASTON, M., DEVROE, E., & PONSAERS, P. (2010). “Conclusie: Kijken naar de toekomst van de politie”, in *Evaluatie van 10 jaar politiehervorming*, Bruggeman, W., DEVROE, E., & EASTON, M. (eds.), *Panopticon* Libri n°4, Antwerpen-Apeldoorn: Maklu, 281-285.

BRUGGEMAN, W., & PONSAERS, P. (2009). “Editoriaal: Evaluatie 10 jaar politiehervorming”, *Panopticon*, vol. 30, n° 4, 1-20.

CAPELLE, J. (red.) (1982). *Het labyrint, private militias en politiewezen doorgelicht*, SEVI-werkgroep ordehandhaving, SEVI 2, nummer 2087,1, Verslag van de Commissie Wij-ninckx, 231 p.

DE RUYVER, B. (1998). “Expert bij een parlementaire onderzoekscommissie. Een permanente evenwichtsoefening” in C. FIJNAUT, L. HUYSE & R. VERSTRAETEN, *Parlementaire onderzoekscommissies: mogelijkheden, grenzen en risico's*. Leuven: Van Halewyck.

DE STOOP, CH. (1992). *Ze zijn zo lief, meneer: over vrouwenhandel, meisjesballetten en de Bende van de Miljardair*. Leuven: Kritik.

DEVROE, E. (2016). Waarom sanctioneren als het anders kan? De genese van het Belgisch overlastbeleid doorheen diverse staatsvormingen, *Panopticon*, 37(4), 290-310.

DEVROE, E., MALSCH, M., MATTHYS, J., & MINDERMAN, G. (2017). *Toezicht bij strafvorderlijk overheidsoptreden*, WODC rapport, Den Haag.

ENQUÊTECOMMISSIE OPSPORINGEN (1996). *Inzake opsporing*, 's-Gravenhage.

HUYBRECHTS, L., PONSAERS, P., ET AL. (1997). *L'unité dans la diversité – Liberté dans l'union, Rapport final Commission pour une structure policière plus efficace*, Bruxelles: Service Fédérale d'Information, Bruxelles, pp. 116.

ISITMAN, E. (2017). “Organisatie politiehervorming stond op zijn kop”, *Elsevier Weekblad*, 16 nov 2017.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK belast met het onderzoek naar de omstandigheden die hebben geleid tot de terroristische aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven Brussel-Nationaal en in het metrostation Maalbeek te Brussel, met inbegrip van de evolutie en de aanpak van de strijd tegen het radicalisme en de terroristische dreiging, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, DOC 54 1752/010, namens de parlementaire onderzoekscommissie uitgebracht door mevrouw Laurette Onkelinx en de heren Peter De Roover, Philippe Pivin en Servais Verherstraeten, 23 oktober 2017.

PARLEMENTAIRE COMMISSIE van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, Belgische Senaat, Zitting 1998-1999, 8 december 1998, eindverslag uitgebracht door de Heren Coveliers en Desmedt.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK naar de noodzakelijke aanpassingen van de organisatie en de werking van het politie- en justitiewezen op basis van de moeilijkheden die gerezen zijn bij het onderzoek naar de “Bende van Nijvel”, parl. St. Kamer 1997-98, nr. 573/7, 77-80.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak “Dutroux-Nihoul en consorten”, verslag namens de onderzoekscommissie uitgebracht door de heer Landuyt en mevrouw De t'Serclaes, Parl. St. Kamer 1996-1997, nr. 713/6-96/97, 158183.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK naar een structureel beleid met het oog op de bestraffing en de uitroeiing van de mensenhandel, Verslag namen de onderzoekscommissie uitgebracht door mevrouw Merckx-Van Goey en mevrouw De t'Serclaes, parl. St. Kamer 1993-1994, nr. 673/7-91/92, 5-7.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK naar de wijze waarop de bestrijding van het banditisme en het terrorisme georganiseerd wordt, Verslag namens de onderzoekscommissie uitgebracht door de heren Van Parys en Laurent, parl. St. Kamer 1989-1990, nr. 59/8-1988.

PARLEMENTAIR ONDERZOEK naar de oorzaken, de omstandigheden en de lessen die moeten worden getrokken uit de tragische gebeurtenissen die zich op woensdag 29 mei 1985 tijdens de voetbalwedstrijd Liverpool-Juventus Turijn hebben voorgedaan, De Kamer, 1232 (1984-1985), nr. 2, 9 juli 1985.

PONSAERS, P. (ed.) (2016). “De communitarisering of de deconstructie van de soevereine staat”, *Panopticon*, 37(4), 249-259.

PONSAERS, P. (2003). “Enkele verduidelijkingen bij centrale noties uit de wet op de bijzondere opsporingsmethoden en enige andere onderzoeksmethoden”, *Orde van de Dag*, thema: Bijzondere Opsporingsmethoden – Het doel heiligt de middelen?, n° 21, 71-78.

PONSAERS, P., & DE KIMPE, S. (2001). *Consensusmania – Over de achtergronden van de politiehervorming*. Leuven/Leusden: ACCO, pp. 283.

PONSAERS, P. (2017). “De politieke ambities bij de invoering van het verbod op private militias in België. Een historische inkijk”, *Cahiers Politiestudies, Eigenrichting*, nr. 43, 51-62.

SCHAAP, D., TERPSTRA, J., & VAN STOKKOM, B. (2017). *Politiebestel in Ontwikkeling, Institutionele verandering en onderzoek (1989-2016)*. Nijmegen, Vaksectie Strafrecht & Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Radboud Universiteit Nijmegen.

VAN DAELE, D. (2001). “De hervorming van het openbaar ministerie: een status questionis”, *Tijdschrift voor Strafrecht*, afl. 2, 12.

Bijlagen

Tabel 1. Overzicht parlementaire onderzoekscommissie in Kamer en Senaat

Onderzoekscommissies in de Kamer van Volksvertegenwoordigers	
(1)	1840: De toestand van de handel en de nijverheid
(2)	1859: De resultaten van de wetgevende verkiezingen in het arrondissement Leuven
(3)	1863: De resultaten van de wetgevende verkiezingen in het arrondissement Bastenaken
(4)	1880: De morele en materiële toestand van het lager onderwijs in België: de schoolstrijd
(5)	1909: Consequenties van de militiewet en de wet op de bezoldiging van de dienstplichtigen
(6)	1935: Het vastleggen van de verantwoordelijkheden inzake de devaluatie van de frank
(7)	1959: De gebeurtenissen die zich voordeden in Leopoldstad van januari 1959
(8)	1972: Het gebruik van slukreclame bij de BRT, de RTB en de Kabeltelevisie
(9)	1985: HEIZELCOMMISSIE : De oorzaken, de omstandigheden van het Heizeldrama
(10)	1987: De leveringen van wapens en munitie aan oorlogvoerende landen (de Iran-Contra-affaire)
(11)	1988: De mogelijke fraudeschandalen door het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK)
(12)	1988: BENDECOMMISSIE I : De bestrijding van het banditisme en het terrorisme
(13)	1988: De leveringen van wapens en munitie aan oorlogvoerende landen (de Iran-Contra-affaire II)
(14)	1992: COMMISSIE MENSENHANDEL : Onderzoek naar een structureel beleid inzake mensenhandel
(15)	1992: De in-, uit- en doorvoer van industriële en huishoudelijke afvalstoffen
(16)	1993: Het onderzoek naar legeraankopen
(17)	1995: BENDECOMMISSIE II : Aanpassingen aan het politie- en justitiewezen
(18)	1996: De beleidsvorming ter bestrijding van de onwettige praktijken van de sekten
(19)	1996: COMMISSIE DUTROUX : Onderzoek naar het onderzoek ter zake door politie en gerecht
(20)	1996: Het onderzoek naar de moord op André Cools (op 18 juli 1991)
(21)	1999: Een onderzoek naar de zogenaamde dioxinecrisis
(22)	2000: Onderzoek naar de moord op Patrice Lumumba en de betrokkenheid van Belgische politici
(23)	2001: De omstandigheden die hebben geleid tot het faillissement van Sabena
(24)	2008: Fiscale fraude
(25)	2009: De tegen de nv Fortis ingestelde gerechtelijke procedures
(26)	2016: COMMISSIE AANSLAGEN : De terroristische aanslagen in Brussel op 22 maart 2016
(27)	2016: De uitgelekte Panama Papers over internationale fiscale fraude
(28)	2016: Het faillissement van Optima Bank
(29)	2016: De uitbreiding van de afkoopwet: "Kazachgate"
Onderzoekscommissies in de Senaat ²⁰	
(1)	1951: De activiteiten van de dienst van het Sequester
(2)	1980: COMMISSIE PRIVATE MILITIES : Problemen inzake ordehandhaving en private milities
(3)	1987: De leveringen van wapens en munitie aan oorlogvoerende landen (de Iran-Contra-affaire I)

Onderzoekscommissies in de Senaat²⁰	
(4)	1988: Het onderzoek en de beoordeling van de voorschriften inzake nucleaire veiligheid
(5)	1990: Het bestaan van een clandestien internationaal inlichtingennetwerk, bekend onder "Gladio"
(6)	1996: COMMISSIE G.O.: Onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België
(7)	1997: Een bijzondere commissie-Rwanda, omgevormd tot een onderzoekscommissie
(8)	2001: Legale en illegale exploitatie van natuurlijke rijkdommen (regio Afrikaanse Grote Meren)
Onderzoekscommissies in het Vlaams Parlement²¹	
(1)	1986: Het administratief en financieel beheer van de intercommunale Opera van Vlaanderen
(2)	1987: Het Gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse (I)
(3)	1988: Het Gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse (II)
(4)	1993: nv Kempische Steenkoolmijnen
(5)	2000: Onderzoek naar beheer van overheids gelden inzake zeescheepsbouw en scheepskredieten
Onderzoekscommissies in het Waals Parlement	
(1)	1992: Afvalophaling
(2)	2017: Onderzoek naar de transparantie en de werking van de Publifin-groep
Onderzoekscommissies in het Parlement van de Franstalige Gemeenschap²²	
(1)	1984: De problemen van de vierde wereld
(2)	1985: De situatie van minderjarigen onder het toepassingsveld van de wet van 8 april 1965
(3)	1985: De situatie van Franstaligen binnen (Brusselse) publieke diensten
(4)	1986: De situatie van bejaarde personen
(5)	1988: De situatie van minderjarigen onder het toepassingsveld van de wet van 8 april 1965
Onderzoekscommissies in Brussel²³	
(1)	2017: Onderzoek naar het beheer van Samusocial
Onderzoekscommissies in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap²⁴	
(1)	1980: Het af luisteren van telefoongesprekken in het Parlement
(2)	1994: Frauduleuze toewijzing van sport- en cultuursubsidies
(3)	1995: de Stichting-Niermann

²⁰ Sinds 2014 heeft de Senaat geen recht van onderzoek meer. Hier staan de onderzoekscommissies die tijdens de periode 1831-2014 werden opgericht.

²¹ Voor het Vlaams Parlement werd het recht van onderzoek uitgewerkt in het decreet van 1 maart 2002 houdende de organisatie van het parlementair onderzoek, dat het decreet van 20 maart 1984 houdende vaststelling van de procedure van onderzoek vervangt. Een onderzoekscommissie wordt opgericht bij wijze van motie.

²² In de jaren '80 werden onderzoekscommissies veelvuldig opgericht binnen het Parlement van de Franse Gemeenschap. Sindsdien zijn er geen meer ingesteld. In dit parlement worden onderzoekscommissies opgericht per decreet, wat eerder uitzonderlijk is; een decreet vereist namelijk de goedkeuring van de regering en is dus een theoretische beperking van het onderzoeksrecht aangezien de regering vaak net het voorwerp van onderzoek is.

²³ In Brussel hebben zowel het Brussels Hoofdstedelijk Parlement, de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie als de Vergadering van de Franse Gemeenschapscommissie het recht van onderzoek. De ordonnantie van 16 juni 2017 regelt het parlementair onderzoek voor de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Binnen deze drie assemblees is er slechts één onderzoekscommissie opgericht tot nu toe.

Tabel 2. Overzicht parlementaire enquêtecommissies en onderzoekscommissie in Eerste en Tweede Kamer

Enquêtecommissies in de Tweede Kamer	
(1)	1852: Accijns op zout
(2)	1856: Zwolsche Diep
(3)	1860: Maas en Zuid-Willemsvaart
(4)	1861: Zeemacht
(5)	1874: Nederlandse koopvaardij
(6)	1877: Longziekte onder rundvee
(7)	1881: Exploitatie van Nederlandse spoorwegen
(8)	1886: Toestand fabrieken/werkplaatsen
(9)	1947: Regeringsbeleid in de Tweede Wereldoorlog
(10)	1983: RSV-werf
(11)	1986: Bouwsubsidies
(12)	1988: Paspoortaffaire
(13)	1992: Sociale Verzekeringen
(14)	1994: IRT-ENQUÊTE: Opsporingsmethoden
(15)	1998: Bijlmerramp
(16)	2002: Bouwnijverheid
(17)	2002: Srebrenica
(18)	2010: Financieel Stelsel
(19)	2012: Woningcorporaties
(20)	2013: Fyra
(21)	2016: Fiscale constructies (mini-enquête)
Onderzoekscommissies in de Eerste Kamer	
(1)	2011: Privatisering/Verzelfstandiging Overheidsdiensten
Onderzoekscommissies in de Tweede Kamer	
(1)	1875: Kiezersknoeierijen in Elst (commissie Tak van Poortvliet)
(2)	1882: Contract van de Biltonmaatschappij (commissie Mirandolle)
(3)	1909: Onderzoek naar de levering van geschut aan de Nederlandse regering
(4)	1918: Onderzoek naar namens de Staat gesloten veevoederovereenkomsten
(5)	1920: Contracten voor de levering van vliegtuigen en motoren
(6)	1921: Besteding van gelden uitgetrokken op de begroting van Oorlog voor 1918
(7)	1933: Houtvoorziening van de Nederlandse Spoorwegen
(8)	1938: Affaire-Oss (commissie-Schouten)
(9)	1958: Aanschaffing defensiemateriaal (Commissie Koersen)
(10)	1962: Zaak Van der Putten (Commissie Van Doorn)
(11)	1976: Aanschaffingsbeleid Defensiemateriaal en de controle daarop (Commissie Van Amelsvoort)
(12)	1978: Individuele steunverlening bedrijven (Commissie Van Dijk)
(13)	1978: Arabische boycot (Commissie Van den Bergh)

²⁴ Sinds 1973 (eerst de Cultuurraad voor de Duitstalige Cultuurgemeenschap, daarna de Raad/het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap) werden drie onderzoekscommissies ingesteld.

Onderzoekscommissies in de Tweede Kamer	
(14)	1978: Economische boycot Rhodesië (Wergroep Scholten)
(15)	1980: Godsdienstige sekten (Commissie Haas Berger)
(16)	1980: Personen die kennis hadden van zaak-Aantjes (Commissie Patijn)
(17)	1980: Zaak Khan (Commissie Ter Beek)
(18)	1980: Gedragingen van multinationale ondernemingen (Commissie Bakker/Herfkens)
(19)	1986: Visquoteringsregelingen (Commissie Eversdijk)
(20)	1991: Affaire Bosio (Commissie Tommel)
(21)	1994: Besluitvorming volksgezondheid (Commissie Willems)
(22)	1995: Kinderbescherming (Commissie Vliegenthart)
(23)	1995: Stichting Woningbeheer Limburg (Commissie Hofstra/Versnel)
(24)	1995: Toezicht Verzekeringskamer (Commissie Ybema)
(25)	1996: Klimaatverandering en broeikas-effect (Commissie Van Middelkoop)
(26)	1996: College van Toezicht Sociale Verzekeringen
(27)	1997: Technolease
(28)	1998: Asbestproblematiek (Wergroep Hoekema)
(29)	1998: Evaluatie opsporingsmethoden (Commissie Kalsbeek)
(30)	1999: Besluitvorming uitzendingen
(31)	2000: Herculesramp (Wergroep Blaauw)
(32)	2001: Biotechnologie (Commissie Terpstra)
(33)	2003: Integratiebeleid (Commissie Blok)
(34)	2003: Zorguitgaven
(35)	2003: Infrastructuurprojecten
(36)	2005: TBS-stelsel
(37)	2005: NATO Response Force
(38)	2007: Onderwijsvernieuwingen (Commissie Dijsselbloem)
(39)	2009: Financieel stelsel
(40)	2011: Verduurzaming voedselproductie
(41)	2011: Onderhoud en innovatie spoor
(42)	2011: Lessen uit recente arbeidsmigratie
(43)	2012: ICT-projecten bij de overheid